

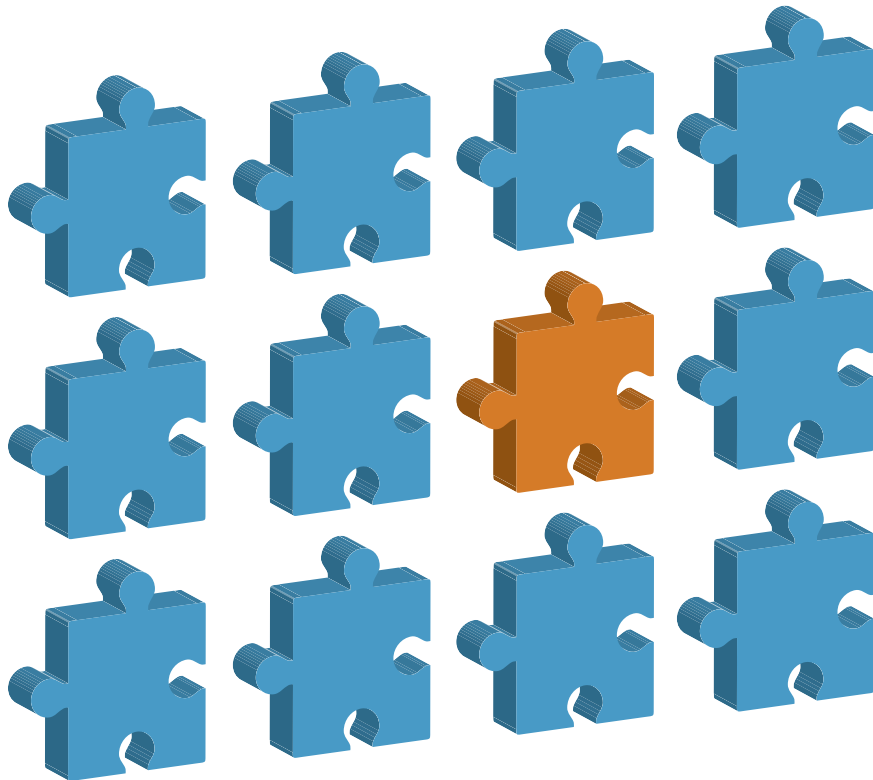
Република Србија

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

ЗАШТИТА РАВНОПРАВНОСТИ

Приручник за националне савете
националних мањина

ЗАШТИТА РАВНОПРАВНОСТИ

Приручник
за
националне
савете
националних
мањина

Аутор

Душан Покушевски

Савез удружења Кућа људских права и демократије

Издавач

Повереник за заштиту равноправности

За издавача

Проф. др Невена Петрушић

Штампа

Портал, Београд

Лектура

Силвана Новаковић

Тираж

500

Овај приручник штампан је у оквиру пројекта “Нека равноправност постане стварност” који Повереник за заштиту равноправности реализује у сарадњи са Савезом удружења Кућа људских права и демократије.

Пројекат “Нека равноправност постане стварност” кофинансира Министарство спољних послова Краљевине Норвешке

О пројекту

Пројекат “Нека равноправност постане стварност” реализује Повереник за заштиту равноправности у сарадњи са Савезом удружења Кућа људских права и демократије. Пројекат има за циљ да допринесе сузбијању дискриминације и унапређењу равноправности маргинализованих група и њихових припадника/ припадница, кроз унапређење знања и вештина националних савета националних мањина за препознавање дискриминације и подношење притужби због дискриминације, и подизање капацитета организација цивилног друштва које се баве проблематиком младих, како би се обучиле да препознају дискриминацију и реализују активности усмерене ка подизању свести шире јавности о дискриминацији у својој локалној заједници.

Савез удружења Кућа људских права и демократије (у даљем тексту Кућа) настао је 2011. године удруживањем пет организација цивилног друштва: Грађанске иницијативе, Београдски центар за људска права, Комитет правника за људска права YUCOM, Хелсиншки одбор за људска права и Центар за практичну политику.

Мисија Куће је да едукује грађане о људским правима и начину остваривања права, заговара конкретна законска решења и имплементацију у области људских права и демократизације друштва и надзире рад државних институција у овим областима. Циљ Куће је да се кроз сарадњу домаћих и међународних организација цивилног друштва и институција свеобухватније и конзистентније делује у области људских права и тиме допринесе демократизацији друштва.

Кућа је чланица међународне мреже Кућа људских права.

Садржај:

1. Увод 8

2. О појму дискриминације 9

Шта је дискриминација?	9
Ко може бити дискриминатор?	10
Ко може бити дискриминисан?	10
Облици дискриминације	11

3. Како се заштитити од дискриминације 14

Кривичноправна заштита од дискриминације	14
Грађанскоправна заштита од дискриминације	15
Прекршајноправна заштита од дискриминације	17
Заштита од дискриминације пред Повереником за заштиту равноправности	17
Заштитник грађана и Покрајински омбудсман	17

4. О Поверенику за заштиту равноправности 19

Ко је Повереник за заштиту равноправности?	19
Шта ради Повереник за заштиту равноправности?	19
Како ради Повереник за заштиту равноправности?	22
Зашто тражити заштиту од Повереника за заштиту равноправности?	22
Како се тражи заштита од дискриминације од Повереника за заштиту равноправности?	22
Ко може тражити заштиту од дискриминације од Повереника за заштиту равноправности?	23
Како Повереник за заштиту равноправности поступа по притужбама?	23

5. Заштита права националних мањина 26

Правни оквир	26
Национални састав Републике Србије	26
Забрана дискриминације припадника националних мањина	27
Равноправност у вођењу јавних послова	28
Забрана насилне асимилације и право на очување посебности	28

6. О националним саветима националних мањина 29

Шта је национални савет националне мањине?	29
Како ради национални савет националне мањине?	30
Која овлашћења има национални савет националне мањине?	30

**7. Улога националних савета националних мањина
у борби против дискриминације 31**

**8. Притужбе националних савета националних мањина упућене
Поверенику за заштиту равноправности 32**

**9. Мишљења и препоруке Повереника за заштиту равноправности
у поступку по притужбама у којима се национална припадност
наводи као основ дискриминације 43**

Статистички подаци	43
Примери из праксе	45
Притужба С. Л. против М. С. због дискриминације на основу личног својства чланова његове породице – припадност националној мањини	45
Притужба Е. Џ. против Општине Прибој због дискриминације извршене пропуштањем да се у службену употребу уведе језик и писмо националне мањине	46
Притужба удружења Г. против ОШ „Б. Р.“ због дискриминације по основу националне припадности у области образовања	47
Притужба организација П. и Ж. п. против Угоститељске радње М. због дискриминације по основу националне припадности у области рада и запошљавања	48
Притужба удружења С. о. з. љ. п. с. против Министарства унутрашњих послова Републике Србије због дискриминације у запошљавању на основу националне припадности	50

10. Додатак, образац притужбе 51

1. Увод

Пред вама је приручник за заштиту од дискриминације написан током пројекта „Нека равноправност постане стварност“. Пробали смо да вам на једноставан начин објаснимо шта је дискриминација, како се од ње заштитити и појаснимо улогу и положај Повереника за заштиту равноправности у систему заштите против дискриминације. Иако је приручник првенствено намењен представницима националних мањина и члановима националних савета националних мањина, дискриминација и рад Повереника за заштиту равноправности важни су за свакога.

Етничка дистанца, напетост и велики број инцидената између припадника већинског и мањинског народа који не престају већ више од двадесет година указују на то да је потребно учинити још много тога како би сви грађани, у мултиетничкој заједници каква је Србија, живели мирним животом, у друштву које поштује људско достојанство и права других и другачијих. Због дубоко укорениених стереотипа и предрасуда, најчешће је довољна сама припадност националној мањини па да неко постане „грађанин другог реда“ и жртва неправде и понижења.

Управо из ових разлога сматрамо да улога националних савета националних мањина мора бити много већа у напорима за стварање толерантнијег друштва, а ова књига, као и сам пројекат „Нека равноправност постане стварност“, имају за циљ да пруже основна знања о дискриминацији и механизмима заштите од ње како би подстакли националне савете да реагују у име појединаца и националне мањине као групе.

Приручник се састоји из осам делова. Први део посвећен је појму и облицима дискриминације. У другом је дат приказ механизма заштите од дискриминације који стоје на располагању свим грађанима Републике Србије. Трећи део пружа обавештења о Поверенику за заштиту равноправности и механизму заштите од дискриминације пред том институцијом: како се подноси притужба због дискриминације, како изгледа поступак одлучивања по притужбама и које су предности овог у односу на остале механизме заштите од дискриминације. У четвртм делу, посвећеном заштити права националних мањина, објашњено је и како је положај националних мањина уређен у нашем правном систему. Пети део бави се националним саветима националних мањина, док је у шестом дат приказ одабраних случајева у којима је утврђена дискриминација на основу националне припадности из праксе Повереника за заштиту равноправности. Седми и осми део посвећени су улози националних савета националних мањина у борби против дискриминације.

Сматрали смо да ћемо тему којом се бавимо најлакше приближити читаоцима кроз примере, а њих је заиста много. Већина су стварни случајеви из досадашњег рада Повереника за заштиту равноправности. Хипотетичке случајеве користили смо како бисмо одређене појмове објаснили на што једноставнији начин.

На крају, сматраћемо да смо успели ако се на приручник не буду позивале само „мањине“ – жртве дискриминације, већ „већина“ – они које је подстакао да нешто предузму како би наше друштво постало толерантније и хуманије.

2. О појму дискриминације

2.1 Шта је дискриминација?

Дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на стварном или претпостављеном личном својству.¹

Сама дефиниција указује на то да је дискриминација сложен појам и да је сваку његову компоненту потребно анализирати како бисмо ову друштвену појаву разумели. Покушаћемо да то урадимо на једном примеру.

Лекар у Дому здравља Бачки Петровац не жели да препише потребне лекове пацијенту зато што је припадник словачке националне мањине.

Разлог што лекар није желео да препише лек пацијенту јесте његово лично својство, то јест одређена национална припадност. Сви људи су једнаки у правима и достојанство сваког човека се мора поштовати без обзира на лична својства која поседује. Иако се етничка и верска припадност, пол, раса, језик, сексуална оријентација и инвалидитет најчешће наводе, листа личних својстава није затворена листа, то јест свако лично својство може бити основ за дискриминацију. Лична својства не морају бити урођена. На пример, инвалидитет се може стећи током живота. Исто тако, лично својство не мора бити трајног карактера. Нечије лоше имовно стање може бити околност због које ће особа трпети разне увреде, али то не значи да ће она цео живот бити сиромашна.

Лично својство је неопходно за постојање дискриминације. Уколико недостаје, не може се говорити о дискриминацији. Ово је потребно нагласити зато што се дешава да се према неким особама неједнако поступа, то јест вређа се њихово достојанство или ускраћује им се неко право, али лично својство није разлог за такво поступање, већ неке друге околности. Да бисмо то илустровали, модификоваћемо наведени пример. Лекар, због свађе коју је претходно имао с пацијентом, избегава да препише потребне лекове. У овом случају, лекар ће бити одговоран за своје поступке, али се не може говорити о дискриминацији пошто је разлог што је лекар одбио да препише лекове лични анимозитет према пацијенту узрокован њиховом свађом.

Лично својство може бити стварно или претпостављено. У нашем примеру ради се о стварном личном својству. Лекар не жели да препише лек пацијенту зато што је припадник словачке националне мањине. Међутим, лекар је дискриминаторно поступио и у случају када је одбио да препише лек пацијенту за ког је претпоставио да је Словак, а у ствари се радило о грађанину Републике Србије украјинског етничког порекла.

Прављење разлике у односу на пацијенте који су друге националне припадности, то јест неједнак третман пацијента који је Словак, довело је до тога да пацијент није могао добити лекове који су му неопходни. Њему је ускраћено право на адекватну здравствену заштиту. Неједнак третман се може јавити и као ограничавање неког права или пак давање првенства одређеним лицима, то јест њихово привилеговање.

Дискриминисати се може чињењем или нечињењем. Добар пример нечињења може бити одбијање локалне самоуправе да уведе у службену употребу језик и писмо националне мањине, иако су испуњени законом прописани услови. Али када се на утакмици Партизан – Нови Пазар с једне трибине чују повици „Нож, жица, Сребреница“, а са друге „Србе на врбе“, у том случају су навијачи оба тима скандирањем (чињењем) извршили акт дискриминације.

Није свако прављење разлике забрањено. Уколико особље у теретани не дозволи Мађару да уђе у женску свлачионицу него га упуту у мушку, не може се говорити о дискриминацији. Али

ако особље не дозволи Мађару да вежба у теретани зато што власник не жели Мађаре у свом објекту, у питању је дискриминација по националној основи. Критеријуме за процену када је оправдано прављење разлике, а када не, нуди члан 8 Закона о забрани дискриминације. Први услов је **неоправданост** ускраћивања права или слободе, а други **сразмера** између предузетих мера и циља који се остварује. У зависности од ситуације, испитивање испуњености ових критеријума може бити релативно лако, као у нашем случају с теретаном. Али у пракси постоје примери када није једноставно донети суд; углавном су у питању случајеви посредне дискриминације (видите доле).

У неким ситуацијама неопходно је да држава посебним мерама реагује како би одређеној групи, чији припадници деле исто лично својство, обезбедила равноправан положај са осталим грађанима. Ове мере се зову афирмативна акција. Стављањем одређене групе у повлашћени положај отклањају се последице раније дискриминације или се жели постићи њихов напредак, који ће допринети стварној једнакости свих грађана. Дobar пример афирмативне акције јесте обезбеђивање средстава за упис на државне факултете и више школе припадника ромске националне мањине који су положили квалификациони испит, али нису имали довољан број бодова како би се у редовном поступку уписали као студенти чије се школовање финансира из буџета.

2.2 Ко може бити дискриминатор?

Дискриминацију може учинити свако физичко или правно лице. Сваки појединац, компанија, удружење, установа или држава могу својим поступањем или пропуштањем да поступи ставити некога у неравноправан положај.

Имајући у виду овлашћења која поседује, посебно је опасна ситуација када је држава у улози дискриминатора. Акт дискриминације може бити усмерен према појединцу, али и према широј групи људи. Држава то најчешће чини доношењем општих правних аката. Примери су бројни. Тако је Закон о парничном поступку из 2011. године увео правило да пуномоћник странке у парничном поступку може бити само адвокат. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење² да је ова одредба дискриминаторна, а Уставни суд је касније ову одредбу прогласио неуставном.³ У образложењу је наведено да оваква одредба представља вид посредне дискриминације по основу имовног стања. Наиме, право на једнак приступ суду јесте право гарантовано Уставом и међународним уговорима које је наша држава прихватила. Ограничавањем странака у поступку да их пред судом може заступати само адвокат, а обезбеђивањем система пружања бесплатне правне помоћи, држава је посредно дискриминисала грађане који немају средства за адвокатске услуге.

Забрана дискриминације у већини случајева је одређена негативно. Од сваког лица се очекује да се уздржи од дискриминаторског поступања. На пример, основна школа не сме формирати засебна одељења искључиво намењена за ромску децу. Међутим, у одређеним ситуацијама постоји обавеза лица да нешто учине како би спречили дискриминацију. Уколико то не би учинили, сами би били одговорни за дискриминацију. Пример који се често наводи јесте обавеза полицајца да реагује у ситуацији када група хулигана нападне припадника националне мањине или особу хомосексуалне оријентације.

2.3 Ко може бити дискриминисан?

На ово питање одговор је исти као и на претходно. Свако физичко или правно лице може бити жртва дискриминације.

Дискриминација може бити усмерена према појединцу или према одређеној групи.

Поступак лекара из нашег примера (одбијање да препише лек) био је усмерен према појединцу. Остављањем коментара „Цигане у логор“ испод текста објављеног на интернет порталу подстиче се на мржњу и насиље против целе ромске заједнице.

Дискриминисана могу бити и лица која немају лично својство због којег трпе увреду, омаловажавање или уопште неједнак третман. Најчешће су у питању особе у блиској вези са особом која поседује лично својство – основ дискриминације.⁴ Родитељи, брат или сестра особе хомосексуалне оријентације често су жртве шиканирања и омаловажавања. Деца родитеља инфицираних вирусом ХИВ-а могу имати великих проблема приликом уписивања у школу.

2.4 Облици дискриминације

Члановима 5–13 Закона о забрани дискриминације дефинисани су облици дискриминације. Укратко ћемо се осврнути на сваки облик.

Дискриминација може бити директна (непосредна) или индиректна (посредна). Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем стављају или су стављени у неповољнији положај или би могли бити стављени у неповољнији положај. Лекар из нашег примера починио је директну дискриминацију одбијањем да препише лек. Директна дискриминација се лако препознаје. Она је видљива, а дискриминатор се не труди да своје поступке сакрије.

Међутим, постоје ситуације када и једнако поступање можемо сматрати дискриминацијом. Наиме, због одређеног личног својства неке особе се не налазе у истој позицији у којој се налазе други и не могу се једнако третирати зато што би то довело до ускраћивања или ограничавања неког права. Рецимо, послодавац захтева од кандидата за посао продавца да мора имати плаве очи и плаву косу. Иако ови услови важе за све кандидате, јасно је да је послодавац желео да избегне да запосли Роме. Специфичност посредне дискриминације јесте та што се „једнаким“ поступањем према свима у неједнак положај стављају особе због њиховог личног својства. Због тога се за посредну дискриминацију каже да је скривена. Дискриминатор крије своје намере иза наизглед једнаког третмана.

Према Закону о забрани дискриминације, посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

Закон нам даје два критеријума на основу којих можемо утврдити да ли постоји посредна дискриминација. Прво треба утврдити неоправданост циља предузетих поступака или мера, а затим треба проценити да ли су предузети поступци или мере били примерени и нужни да би се жељени циљ остварио.

Покушаћемо да објаснимо ово правило. Из примера који смо навели јасно је да су услови које кандидат за посао мора испунити такви да воде до неоправданог циља. Роми због својих физичких карактеристика не могу испунити тражене услове – да имају природно плаву косу и плаве очи. На тај начин лично својство постаје једини разлог због којег су Роми онемогућени да конкуришу за посао продавца.

Међутим, може се десити да су мере или поступци оправдани/законити, али да нису били примерени и нужни, због чега је неко стављен у неповољнији положај.

На пример, правило да је за упис детета у школу потребно да родитељи предају одређена лична документа којима се потврђује идентитет детета законито је и оправдано јер се њиме обезбеђује вођење евиденције о деци, планирање коришћења кадровских и финансијских ресурса школе итд. Али како многа ромска деца немају лична документа, овим правилом се ускрађује њихово право на образовање. Потребно је проценити да ли су ови услови за упис деце примерени и нужни или је циљ могао бити постигнут и утврђивањем неких других услова. Податке који су потребни за вођење евиденције о деци школа је могла прибавити и на неки други начин, нпр. давањем усмене изјаве родитеља о датуму и месту рођења детета. То значи да је прописивањем правила по којем је упис деце условљен предајом личних докумената о детету извршена посредна дискриминација ромске деце.⁵

Повреда начела једнаких права и обавеза

Уставом је предвиђено да су пред законом сви једнаки и да је свака дискриминација забрањена. Са изузетком афирмативне акције, сви грађани имају једнака права и обавезе. Неоправдано ускраћивање права и слобода или наметање обавеза групи или појединцу због њиховог личног својства, кад се другима у истој или сличној ситуацији права и слободе не ускраћују или обавезе не намећу, представља повреду начела једнаких права и обавеза.

Повреда начела једнаких права и обавеза састоји се у правном обесправљивању појединца или групе лица или правном привилеговању појединца или групе на основу личног својства.

На пример, до повреде начела једнаких права и обавеза дошло је када радни однос престане на основу споразума предузећа и радника услед престанка потребе за обављањем одређеног посла, а предузеће утврди ниже накнаде по години радног стажа за припаднике албанске националне мањине.

Виктимизација је специфичан облик дискриминације. Израз потиче од енглеске речи *victim*, што значи жртва, и представља ситуацију када се лоше поступа према некоме ко се жалио или намерава да се жали на неку недозвољену радњу. Закон о забрани дискриминације не познаје овај појам већ у члану 12, чији је назив „забрана позивања на одговорност“, дефинише виктимизацију као облик дискриминације. У овом случају жртва је оно лице које је тражило или намерава да тражи заштиту од дискриминације. Неједнаком третману услед виктимизације може бити изложено лице које је било жртва дискриминације или лице које жели да помогне жртви дискриминације. Потребно је утврдити да до неједнаког третмана долази у случају када се дискриминација пријави или се пруже докази да је до дискриминације дошло. На пример, пошто је доктор одбио да му препише лек зато што је припадник словачке националне мањине, пацијент одлучи да се обрати саветнику за заштиту права пацијената. Пацијент исприча шта му се догодило, а саветник уместо да изјаву пацијента узме у записник, извређа пацијента и изгура га из канцеларије. До виктимизације би дошло и да се у идентичној ситуацији нашао неко из Националног савета словачке националне мањине који се у име пацијента обратио саветнику.

Удруживање ради дискриминације

Нажалост, у Србији постоји много примера удруживања које је усмерено на кршење Уставом и законом зајамчених слобода и права или на изазивање националне, расне, верске и друге мржње, раздора или нетрпељивости.

Бројне десничарске организације као основне циљеве у својим програмима истичу дискриминаторске ставове којима се подстиче на мржњу и насиље. Појединим удружењима Уставни суд је забранио деловање и упис у регистар удружења због изазивања националне и верске мржње и нетрпељивости.⁶

У оваквој ситуацији „у сукобу“ су Уставом гарантовано право на слободу удруживања и начело забране дискриминације. Међутим, не може се сматрати дозвољеним удруживање чији је циљ кршење основних људских права. Закон о забрани дискриминације то и потврђује у члану 25, у којем је наведено да се не сматра дискриминацијом ограничење неопходно како би се

спречило заговарање и вршење фашистичких, нацистичких и расистичких активности.

Говор мржње

Свако јавно изражавање идеја којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље против појединца или групе због личног својства представља говор мржње. Овакве поруке могу се преносити на разне начине: исписивањем графита, на јавним скуповима, објављивањем у штампаним и електронским медијима, остављањем коментара на друштвеним мрежама.

Говор мржње свакако је најзаступљенији облик дискриминације. Свакога дана можемо видети у коментарима испод вести на интернет порталима или на друштвеним мрежама поруке увредљиве садржине, позивање на насиље или распиривање мржње и нетрпељивости према неким мањинским групама. Иако је одговорност аутора оваквих коментара неспорна, још увек је отворено питање је ли одговоран медиј који је објавио овакву поруку.⁷

Прва пресуда за говор мржње у Србији донета је 2008. године против дневних новина „Глас јавности“.⁸

Узнемиравање и понижавајуће поступање Овај облик дискриминације директно је усмерен на повреду људског достојанства, а Закон о забрани дискриминације забрањује овај вид поступања, нарочито ако се тиме стварају страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. Може се учинити вербално, гестовима или радњама.

На пример, стереотип је да Роми смрде. Онај који жели да увреди неког Рома може то урадити тако што ће му рећи: „Смрдиш, Циго!“, или тако што ће проћи поред њега држећи се за нос или тако што ће му прићи и дати сапун. Без обзира на који начин је дискриминатор извршио овај облик дискриминације, битно је да је због таквих поступака жртва осећала стид, пониженост, страх.

Тешки облици дискриминације

Законодавац је сматрао да је на одређене видове дискриминације потребно посебно скренути пажњу због последица које могу изазвати.

Према члану 13 Закона о забрани дискриминације тешки облици дискриминације јесу:

1. изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрпељивости по основу националне, расне или верске припадности, језика, политичког опредељења, пола, родног идентитета, сексуалног опредељења и инвалидитета;
2. пропагирање или вршење дискриминације од стране органа јавне власти и у поступцима пред органима јавне власти;
3. пропагирање дискриминације путем јавних гласила;
4. ропство, трговина људима, апартхејд, геноцид, етничко чишћење и њихово пропагирање;
5. дискриминација лица по основу два или више личних својстава (вишеструка или укрштена дискриминација);
6. дискриминација која је извршена више пута (поновљена дискриминација) или која се чини у дужем периоду (продужена дискриминација) према истом лицу или групи лица;
7. дискриминација која доводи до тешких последица по дискриминисаног, друга лица или имовину, а нарочито ако се ради о кажњивом делу код кога је претежна или искључива побуда за извршење била мржња, то јест нетрпељивост према оштећеном заснована на његовом личном својству.

Од наведених облика тешке дискриминације, потребно је појаснити вишеструку и продужену дискриминацију.

Код вишеструке дискриминације жртва трпи неједнак третман на основу два лична својства или више њих. Старија жена ромске националности може бити дискриминисана због пола, старости и националне припадности. Овај вид дискриминације још се назива и укрштена дискриминација и њене негативне последице много су веће по жртву од последица обичне дискриминације.

Продужена дискриминација је она која се чини у дужем периоду. Пример продужене дискриминације из наше судске праксе јесте случај дискриминације пилота немачког порекла, Александра Пфајфера, који је тужио компанију „JAT Airways“ за злостављање на раду и дискриминаторно поступање зато што је у дужем периоду био изложен вређању и омаловажавању од стране руководства компаније и запослених.⁹ Руководство компаније прекинуло је сваки вид комуникације с њим. Звали су га на службене разговоре на које се нису појављивали, нису му достављали распоред летова, био је спречен да напредује у служби, колеге су га називале погрдним и увредљивим именима...Прописујући тешке облике дискриминације, законодавац је желео да укаже судовима и другим органима пред којима се може тражити заштита од дискриминације да су одређени поступци посебно опасни за друштвену заједницу, због чега је неопходна строга правна реакција.

3. Како се заштитити од дискриминације

Постоји неколико начина заштите од дискриминације. Нашим правним системом предвиђена је кривичноправна, грађанскоправна и прекршајноправна заштита од дискриминације. Од 2010. године значајну улогу у заштити од дискриминације добија Повереник за заштиту равноправности.

Пре него што пажњу усмеримо на механизам заштите од дискриминације пред Повереником за заштиту равноправности, направимо кратак преглед механизма заштите које наш правни систем познаје.

3.1 Кривичноправна заштита од дискриминације

Понекад су последице дискриминације таквог интензитета да држава мора предвидети најдрастичнији вид правних санкција како би могла адекватно казнити дискриминатора, али и како би послала јасну поруку да је такав вид понашања строго забрањен.

Кривични закон Републике Србије познаје више кривичних дела која указују на дискриминацију. У директној вези са забраном дискриминације јесу кривична дела „повреда равноправности“ (члан 128) и „расна и друга дискриминација“ (члан 387). Од значаја за заштиту права и слобода припадника националних мањина посебно су важна кривична дела предвиђена члановима 129, 130 и 131 Кривичног законика. Гоњењем ових кривичних дела штите се од повреде право на употребу језика и писма, слобода изражавања националне или етничке припадности и слободно исповедање вере и верских обреда. Ова кривична дела гоне се по службеној дужности.

Од децембра 2012. године наш Кривични законик предвиђа и посебну отежавајућу околност која се мора узети у разматрање приликом одмеравања казне. Уколико је кривично дело учињено из мржње због припадности раси и вероисповести, националној или етничкој

припадности, полу, сексуалној оријентацији или родном идентитету другог лица, ту околност суд ће ценити као отежавајућу, осим ако она није прописана као обележје кривичног дела.

Злочин из мржње као отежавајућа околност усмерена је на сузбијање кривичних дела која су мотивисана предрасудама у вези с неким личним својством. Законска дефиниција не оставља могућност да се из мржње може учинити кривично дело према лицу које карактерише неко друго лично својство осим наведених личних својстава. Из мржње која је заснована на неком личном својству може бити извршено скоро свако кривично дело предвиђено Кривичним закоником. Ови злочини су најчешће усмерени на живот и телесни интегритет, али могу бити усмерени и на имовину жртве која је припадник неке групе. Жртва кривичног дела мотивисаног мржњом не мора поседовати лично својство које је основни разлог извршења дела. Тако лично својство може бити стварно или претпостављено. Да би се мржња могла узети као отежавајућа околност приликом одмеравања казне, неопходно је са сигурношћу утврдити да је управо лично својство жртве, то јест припадност одређеној групи, било мотив за извршење кривичног дела.

Кривична дела учињена из мржње потребно је сагледати и у ширем контексту. Према жртви је извршено кривично дело искључиво због тога што припада одређеној групи. На овај начин се изазва страх и осећај несигурности осталих припадника групе, али и подстицај другим потенцијалним учиниоцима кривичних дела, посебно ако изостане адекватна реакција државних органа.

Навешћемо један пример.

Од марта до септембра 2012. године грађани који станују у близини нехигијенског насеља у предграђу Торина у Италији у коме су живели Роми организовали су четири протеста на улици, захтевајући да се ово насеље расели. У ноћи 20. септембра 2012. године непозната лица су запалила део овог насеља и нанела материјалну штету. Нико од становника насеља није настрадао, сем једног лица које је с лакшим опекотинама превезено у болницу. Полиција је после недељу дана открила починиоце. У току истраге је доказано да су починиоци овог кривичног дела припадници групе која је месецима исписивала графите „Роми напоље“, „Стићи ће вас казна“ и сл.

3.2 Грађанскоправна заштита од дискриминације

Свако физичко и правно лице може се тужбом обратити надлежном вишем суду са захтевом да га суд заштити од дискриминације. У име дискриминисаног тужбу може поднети и организација која се бави заштитом људских права и Повереник за заштиту равноправности. Тужбу могу поднети и добровљни испитивачи дискриминације.¹⁰

Лице које сматра да је жртва неједнаког поступања може да изабере врсту заштите. Тужбом за пропуштање од суда тражи се да **спречи** дискриминацију (превентивна заштита). Уколико је до дискриминације дошло, од суда се може тражити да то и **утврди**, да наложи дискриминатору да **уклони** такво стање, да **надокнади** материјалну и нематеријалну штету и да о свом трошку **објави** пресуду. Тужиоцу не стоји на располагању само један вид заштите, већ се тужбени захтеви могу комбиновати.

У парничном поступку у којем се утврђује постојање дискриминације, лице које сматра да је жртва дискриминације (тужилац) мора учинити вероватним да је због његовог личног својства стављен у неповољнији положај. Терет доказивања затим прелази на туженог. Он мора доказати да његова радња није повредила право на равноправност.

Поступак по тужби за заштиту од дискриминације јесте хитан. Наш правни систем нема дефинисан стандард хитности. У пракси се дешава да у једном случају поступак пред апелационим судом буде окончан у року од годину и по дана,¹¹ док у другом случају ни после три године од почетка поступка првостепени суд није донео пресуду.¹²

Ситуационо тестирање у коме учествује добровољни испитивач дискриминације један је од начина да се открије дискриминација. Као вид доказивања дискриминације, ситуационо тестирање први пут је предвиђено Законом о забрани дискриминације. Лице које жели на овај начин да провери неједнак третман особа са одређеним личним својством, дужно је да о томе обавести Повереника.¹³ Такође, по обављеном тестирању потребно је написати извештај о томе какав је исход тестирања и послати га Поверенику.¹⁴

Међутим, ситуационо тестирање се користило као начин доказивања дискриминације и пре доношења закона, а судови су га прихватили као доказно средство, иако његова садржина није била одређена законом. Први случај у Србији у којем се ситуационо тестирање користило да би се доказала дискриминација јесте случај „Крсмановача“. Иако се често наводи и добро је познат чак и ширем кругу људи, због теме којом се бавимо у приручнику, сматрамо да је потребно посветити мало простора овом случају.

Шабачким Ромима је 2000. године био забрањен приступ базену који се налази у склопу Спортског центра „Крсмановача“. Како би утврдио основаност све учесталијих притужби локалних Рома, Фонд за хуманитарно право, у сарадњи с ромским невладиним организацијама, одлучио је да спроведе тзв. ситуационо тестирање. Дана 8. јула 2000. године, шест особа, међу којим је било троје Рома, покушало је да купи карте и уђе на базен. Редар који је радио на улазу одбио је да Ромима прода карте, уз образложење да то не дозвољавају „правила Спортског центра Крсмановача“. Када је од редара затражено објашњење, он је одговорио да би обезбеђење Спортског центра избацило Роме чак и ако би их он пустио да уђу. После тога је Фонд за хуманитарно право у име дискриминисаних Рома поднео тужбу против власника Спортског центра.

Пресудом Општинског суда у Шапцу утврђено је да су радници запослени у Спортском центру онемогућили тужиоце да уђу на базен само зато што су Роми. Суд је закључио да је услед понашања туженог дошло до повреде права личности тужилаца пошто им нису омогућена сва права лица која нису припадници ромске етничке заједнице, због чега су трпели осећај повређености и понижености. Туженом је наложено да престане са дискриминацијом у пружању услуга и да упути јавно извињење тужиоцима. Окружни суд у Шапцу је потврдио пресуду Општинског суда. Прву правноснажну пресуду изречену због расне дискриминације Рома у приступу јавним местима у Републици Србији потврдио је у септембру 2004. године и Врховни суд Србије.

У образложењу Врховног суда Србије наводи се да су нижестепени судови правилно закључили да је тужбени захтев основан, јер је дошло до повреде права личности. У својој одлуци Врховни суд Србије се позивао на одредбе Устава којима је гарантована неповредивост права на лични интегритет, углед, част и достојанство, али и на одредбе међународних уговора које је Србија ратификовала (Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације и Међународног пакта о грађанским и политичким правима).

Против редара запосленог у Спортском центру „Крсмановача“ покренут је кривични поступак. Општински суд у Шапцу донео је 2006. године пресуду којом је он условно осуђен на казну затвора због кривичног дела повреда равноправности грађана (члан 128 Кривичног законика).¹⁵

3.3 Прекршајноправна заштита од дискриминације

Закон о забрани дискриминације предвиђа прекршајне санкције за дискриминаторно поступање. Прекршајни поступак¹⁶ могу покренути оштећено лице и Повереник за заштиту равноправности. Захтев за покретање поступка може се поднети у писаном облику или усмено (на записник) прекршајном суду. У захтеву треба навести лично име физичког лица (односно назив правног лица) које је учинило прекршај, адресу његовог пребивалишта/боравишта (седиште правног лица), чињенични опис радње којом је учињена дискриминација, као и време и место извршења прекршаја.

Закон о забрани дискриминације предвиђа само новчане казне за прекршаје. Прекршајни суд може изрећи и заштитне мере којима би се отклонили услови што омогућавају или подстичу учиниоца да поново изврши дискриминацију.

3.4 Заштита од дискриминације пред Повереником за заштиту равноправности

Повереник за заштиту равноправности има надлежност да поступа по притужбама за дискриминацију и да доноси мишљења и препоруке. Мишљењем се констатује да ли је у конкретном случају утврђена дискриминација или није, док се препоруком најчешће наводи на који начин је потребно отклонити последице дискриминације. Лице коме је препорука упућена дужно је да по њој поступи и о томе обавести Повереника.

О улози Повереника за заштиту равноправности у борби против дискриминације и механизму заштите од дискриминације пред Повереником биће више речи у наредном одељку/глави.

3.5 Заштитник грађана и Покрајински омбудсман

Независне институције, или како их још зову „четврта грана власти“, представљају независне државне органе чија је основна улога контрола рада државе у различитим сферама. У последњих петнаест година основан је велики број независних институција. Грађани су независне институције, посебно оне које се баве заштитом људских права, препознали као партнере. О томе сведочи велики број притужби које грађани подносе и спремност да користе механизме заштите који им стоје на располагању.

Међутим, досадашња пракса је показала да грађани нису упознати с надлежностима које свака од ових институција има, због чега се често за решавање одређеног проблема обрате независном телу које није надлежно да поступа по том питању. Из овог разлога неопходно је објаснити разлику у надлежностима и начину поступања између Заштитника грађана и Повереника за заштиту равноправности.

Заштитник грађана (Омбудсман)¹⁷ јесте независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења (у даљем тексту: органи управе). Стара се о заштити и унапређењу људских и мањинских слобода и права.

По притужби грађана или на сопствену иницијативу, Омбудсман покреће поступак у којем се утврђује је ли државни орган поступао у супротности са Уставом и законима. Уколико

утврди повреду права, упутиће мишљење или препоруку на који начин је потребно отклонити последице повреде. Ако орган управе не поступи по препоруци, Заштитник грађана може о томе да обавести јавност, Народну скупштину и Владу, а може и да препоручи утврђивање одговорности функционера који руководи органом управе.

Правима националних мањина Заштитник грађана је посветио посебну пажњу. Један од четири сектора формирана унутар службе Заштитника грађана бави се искључиво заштитом права националних мањина пред органима јавне власти.¹⁸

Међутим, Заштитник грађана нема надлежност да утврђује дискриминацију и да пружа заштиту од дискриминације. Ова надлежност дата је Поверенику за заштиту равноправности. Због тога, потребно је скренути пажњу на разлику о томе шта се утврђује у поступцима које воде Заштитник грађана и Повереник за заштиту равноправности. То ћемо учинити на једном примеру из праксе.

Општина Прибој није увела у службену употребу босански језик и латинично писмо иако је био испуњен законом предвиђен услов да на територији општине живи више од 15% припадника бошњачке националне мањине.

Заштитник грађана је, у складу са својим овлашћењима, водио поступак о томе да ли је рад Општине Прибој био **законит**. Након спроведеног поступка, Заштитник грађана је утврдио да Општина Прибој није усагласила текст Статута Општине са Уставом и другим позитивноправним прописима Републике Србије, чиме није обезбедила право на службену употребу босанског језика и латиничног писма припадницима бошњачке националне мањине.¹⁹ С друге стране, Повереник за заштиту равноправности је у поступку по притужби утврђивао да ли је неувођењем босанског језика и латиничног писма у службену употребу Општина Прибој дискриминисала припаднике бошњачке националне мањине. Након спроведеног поступка, Повереник за заштиту равноправности донео је мишљење да Општина Прибој није предузела мере из своје надлежности како би у службену употребу увела босански језик и латинично писмо равноправно са српским језиком и ћириличним писмом, чиме је извршена дискриминација на основу националне припадности.

Покрајински омбудсман²⁰

Због мултиетничког састава становништва на територији Аутономне покрајине Војводине, од великог значаја за остваривање права националних мањина јесу улога и рад Покрајинског омбудсмана. Када је у питању контрола рада органа управе у Војводини, Покрајински омбудсман има овлашћења слична овлашћењима Заштитника грађана. Уколико утврди неправилност у раду, упутиће препоруку и мишљење на који начин се оне могу отклонити.

Међутим, као што смо већ констатовали, утврђивање дискриминације и пружање заштите од дискриминације нису у надлежности Покрајинског омбудсмана.

4. О Поверенику за заштиту равноправности

4.1 Ко је Повереник за заштиту равноправности?

Повереник за заштиту равноправности је инокосни државни орган установљен Законом о забрани дискриминације из 2009. године.²¹ Његов основни задатак јесте да штити све грађане Србије од свих облика дискриминације, надзире примену антидискриминационих прописа и подстиче равноправност свих грађана.

Повереника бира Народна скупштина већином гласова. Његов мандат траје пет година, с тим да исто лице за повереника може бити изабрано највише два пута. Законом су прописани услови које кандидат мора да испуни како би могао обављати ову функцију.²²

Законом о заштити дискриминације предвиђене су одредбе којима се обезбеђује независност Повереника у раду. Тако Повереник ужива имунитет који уживају и народни посланици у Народној скупштини, има право на накнаду трошкова насталих у вези с вршењем своје функције и право на плату која је једнака плати судије Врховног касационог суда.

У функцији обезбеђивања самосталности и независности у раду Повереника јесу и одредбе којима је уређен престанак његове функције. Законом је предвиђено да, поред истека, Поверенику мандат може престати уколико поднесе оставку Народној скупштини, испуни услове за пензију, услед смрти и разрешењем. Поступак за разрешење могу покренути народни посланици, и то најмање једна трећина посланика. О разлозима за разрешење расправља, а затим и обавештава Народну скупштину Одбор за уставна питања. Одлуку о разрешењу, већином гласова, доноси Народна скупштина.

4.2 Шта ради Повереник за заштиту равноправности?

Повереник за заштиту равноправности јесте специјализован државни орган чије су искључиве надлежности борба против дискриминације и унапређивање остваривања равноправности свих грађана. Како би успешно обављао своју надлежност, Поверенику је Закон дао широка овлашћења. На овом месту ћемо се осврнути на свако од овлашћења предвиђена чланом 33 Закона о забрани дискриминације.

Повереник:

- Прима и разматра притужбе због повреда одредаба Закона о забрани дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима и изриче законом утврђене мере.

Свако физичко или правно лице може се обратити Поверенику за заштиту равноправности уколико сматра да је жртва дискриминације. Подношењем притужбе покреће се посебан поступак којим се утврђује да ли је дошло до дискриминације. Уколико се утврди да је дискриминација извршена, Повереник о томе даје мишљење, као и препоруку на који начин треба отклонити повреду права. Уколико се не поступи по препоруци, Поверенику су на располагању и посебне мере које може изрећи.²³

- Подноси тужбу због повреде права на равноправност у своје име, а уз сагласност и за рачун дискриминисаног лица, уколико поступак пред судом по истој ствари није већ покренут или правоснажно окончан.

Закон на овај начин даје Поверенику активну процесну легитимацију. Повреник не може самоиницијативно да покрене парнични поступак. Основ за покретање парничног поступка јесте притужба коју грађанин поднесе Поверенику. У случају да је дискриминисана група лица, Поверенику није потребна сагласност чланова групе за подношење тужбе.

Повереник је тај који одлучује када и у ком случају ће покренути поступак. Он то чини када поједини облици дискриминације поприме шире размере и када се често понављају. У таквом случају Повереник покреће стратешку парницу. Значај стратешких парница је вишеструк. Повереник на овај начин доприноси формирању и унапређењу судске праксе, подстиче грађане да заштиту од дискриминације траже пред судом, указује јавности на учестале облике дискриминације и сл. Да би покренуо парницу, Повреник не мора претходно спровести поступак по притужби.

Повереник је 2012. године поднео тужбу због дискриминације на основу припадности ромској националној мањини против ресторана брзе хране М. Д., јер радник обезбеђења није дозволио деци ромске националности да уђу у ресторан са женом која је хтела да им купи храну у ресторану.

- Подноси прекршајне пријаве због прекршаја који су прописани антидискриминационим прописима.

Повереник је овлашћен да поднесе прекршајну пријаву не само због прекршаја прописаних Законом о забрани дискриминације, већ и свих других антидискриминационих закона (Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом,²⁴ Закон о равноправности полова²⁵).

Повереник може поднети и кривичну пријаву.

Повереник је поднео захтев за покретање прекршајног поступка против привредног друштва и директора, као одговорног лица, због упитника за запослење који је постављен на интернет презентацији овог привредног друштва. Упитник садржи дискриминаторне услове за кандидате који желе да заснују радни однос код овог послодавца, од којих се захтева да одговоре на питања која се тичу њихових личних својстава: брачно стање, националност, верска припадност (крсна слава), да ли верујете у бога, страначка припадност и осуђиваност.

- Подноси годишњи и посебан извештај Народној скупштини о стању у области заштите равноправности, а самоиницијативно или на захтев Народне скупштине може подносити и посебне извештаје.

Сваке године Повереник подноси извештај о свом раду Народној скупштини. У извештају се наводе резултати рада институције, предузете активности на плану спречавања дискриминације и промовисања равноправности, подаци о спроведеним пројектима, анализе о перцепцији проблема дискриминације самих грађана и носилаца јавне власти, препоруке органима власти за уклањање узрока дискриминације.

До сада, Повереник је поднео два посебна извештаја (Посебан извештај о дискриминацији деце²⁶ и Посебан извештај о дискриминацији особа са инвалидитетом у Србији²⁷ заједно са Извештајем о приступачности зграда државних органа особама са инвалидитетом²⁸).

- Упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације.

Један од механизма борбе против дискриминације који Поверенику стоји на располагању јесте обавештавање јавности о случајевима дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић најоштрије осуђује протест мештана Сирче код Краљева који не дозвољавају да се у њихов комшилук досели ромска породица.

Ставови председника месне заједнице који је, како су пренели поједини медији, изјавио: „Ми са њима не можемо да се мешамо“ и „Једноставно са њима не можемо заједно живети, јер нам се нарушава мир“, не представљају само омаловажавање и повреду људског достојанства ромске националне мањине, већ и тежак облик расне дискриминације, што је законом забрањено. Повереница очекује да надлежни органи реагују и да јавности буде упућена порука да се расизам у Србији неће толерисати.

Истовремено, повереница упозорава да ситуација у којој су организовани тзв. превентивни протести, може да ескалира, и подсећа на раније случајеве када су нетрпељивост и изражавање мржње према ромској популацији прерастали у насиље и позиве на линч који су имали озбиљне последице.

Повереница такође позива медије да својим писањем допринесу развијању свести свих грађана о поштовању људских права и толеранцији, који представљају основ сваког демократског друштва заснованог на владавини права.

- Прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације.

Према подацима доступним на интернет презентацији Повереника за заштиту равноправности, Повереник је од успостављања институције покренуо три иницијативе за доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације, дао дванаест мишљења на предлоге или нацрте закона или других прописа и поднео Уставном суду четири предлога за оцену уставности општих правних аката.

Повереница за заштиту равноправности поднела је 3. октобра 2011. године иницијативу за измену Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, то јест члана 19 став 1 тачка 2, којим је у области васпитања и образовања неоправдано направљена разлика између деце са интелектуалним сметњама у односу на другу децу, чиме је ова група деце дискриминисана на основу личног својства – интелектуалних сметњи.

- Успоставља и одржава сарадњу са органима надлежним за остваривање равноправности и заштиту људских права на територији аутономне покрајине и локалне самоуправе.

Повереник успоставља сарадњу и са организацијама цивилног друштва које се баве заштитом људских права. Оне представљају природног партнера Повереника у борби против дискриминације и промоцији толеранције и једнакости грађана.

- Препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности.

Препоруке органима јавне власти могу бити упућене како би се предупредила институционална дискриминација, али и у ситуацијама када је до повреде начела једнакости грађана већ дошло.

„... Град Ниш спровешће процес збрињавања и интеграције расељених припадника ромске националне мањине, у сарадњи и уз активно учешће расељених лица, поштујући њихове потребе и право на учешће у доношењу одлука у вези с питањима која их се тичу, укључујући пресељење и начин друштвене интеграције, сагласно међународним стандардима и смерницама за расељавање грађана из неформалних насеља...“²⁹

4.3 Како ради Повереник за заштиту равноправности?

Да би био у могућности да обавља послове од значаја за остваривање својих надлежности, Повереник образује стручну службу и руководи њеним радом. Сагласност на акт о систематизацији радних места у стручној служби даје Народна скупштина. Повереник има три помоћника. Они се налазе на челу засебних јединица. Тако унутар стручне службе постоје три сектора: Сектор за заштиту равноправности, Сектор за унапређење равноправности и Сектор за опште послове.

Запослени у стручној служби имају статус државног службеника или намештеника и за уређивање њиховог радног односа примењују се прописи о радним односима у државним органима. У складу с потребама институције, Повереник одлучује о пријему лица у радни однос.

Средства за плате и рад стручне службе обезбеђују се у буџету Републике Србије.

4.4 Зашто тражити заштиту од Повереника за заштиту равноправности?

Као што смо видели, на располагању нам стоји неколико механизма заштите од дискриминације, а од лица које је жртва дискриминације зависи за који ће се одредити.³⁰ Судски поступци, иако закон налаже да се у случају дискриминације морају хитно решавати, трају дуго и скупи су. Покретање поступка пред Повереником за заштиту равноправности је бесплатно. Повереник мора утврдити све битне чињенице и околности случаја што је могуће једноставније и без одуговлачења. Степен хитности у решавању зависи од тежине случаја, а процена се обавља на основу штете (материјалне и нематеријалне) коју је лице претрпело и могућности да се дискриминација понови или настави. Међутим, без обзира на хитност у решавању случаја, Законом о забрани дискриминације прописано је да Повереник даје мишљење о томе да ли је дошло до повреде закона у року од 90 дана од дана када је притужба поднета.

4.5 Како се тражи заштита од дискриминације од Повереника за заштиту равноправности?

Заштита од дискриминације пред Повереником тражи се подношењем притужбе. Притужба мора бити у писаној форми и мора бити потписана. Може се послати обичном поштом или електронском поштом. Притужба се може поднети и усмено на записник у канцеларији Повереника, а лицима са инвалидитетом или лицима која не знају српски језик биће обезбеђен тумач и/или преводилац.

Притужба³¹ мора да садржи податке о подносиоцу притужбе и податке о лицу (физичком или правном) или органу власти против кога се притужба подноси. Јасно и детаљно треба описати догађај и околности под којима је дошло до дискриминације. Потребно је навести време и место догађаја, која су лица била присутна као и све остале информације које могу бити од значаја за поступак утврђивања повреде одредаба Закона. Такође, потребно је навести и лично својство које је било основ дискриминације (национално или етничко порекло, пол, здравствено стање...). Уз притужбу је потребно доставити и све доказе које подносилац поседује како би се истинитост навода што лакше утврдила.

4.6 Ко може тражити заштиту од дискриминације од Повереника за заштиту равноправности?

Свако лице (физичко или правно) које сматра да је жртва дискриминације може поднети притужбу Поверенику за заштиту равноправности. У његово име и уз његову сагласност притужбу може поднети и друго лице или организација која се бави заштитом људских права.

Како дискриминација може бити усмерена и према одређеној групи лица, притужбу због дискриминације може поднети било који припадник те групе. Уколико притужбу подноси организација која се бави заштитом људских права, није јој неопходна сагласност припадника групе.

Неопходно је нагласити да национални савети национаних мањина могу поднети притужбу Поверенику за заштиту равноправности уколико сматрају да је национална мањина или припадник националне мањине био жртва дискриминације. Услов о сагласности је идентичан као и у свим другим случајевима. Уколико савет подноси притужбу у име припадника националне мањине, потребна је његова сагласност. Али ако сматра да је жртва дискриминације национална мањина као група, сагласност му није потребна.

4.7 Како Повереник за заштиту равноправности поступа по притужбама?

По пријему притужбе, Повереников помоћник на челу Сектора за поступање по притужбама, или лице које он овласти, проверева је ли притужба разумљива и да ли садржи све неопходне информације како би поступак утврђивања дискриминације могао да се спроведе. Уколико уочи неке недостатке, о томе ће обавестити подносиоца притужбе који је у року од 15 дана дужан да их отклони. Ако у предвиђеном року подносилац не отклони недостатке, Повереник ће одбацити притужбу. Такође, у случају када није надлежан да одлучује о повреди права на коју се подносилац жали, Повереник ће одбацити притужбу и обавестити га ком органу може да се обрати.

Повереник неће поступати по притужби:

- ако утврди да је по истој ствари покренут поступак пред судом или је поступак пред судом правоснажно окончан;
- ако је очигледно да нема дискриминације;
- ако је о истој ствари већ водио поступак, а нови докази нису поднети;
- ако је од тренутка повреде права протекло толико времена да није могуће постићи сврху поступања;
- ако подносилац одустане од притужбе.

Када Повереник утврди да је притужба прихватљива, доставља је са свим прилозима лицу које се терети за дискриминацију. Лицу је остављено 15 дана да се изјасни о наводима из притужбе. Ово је тренутак када Повереник може предложити странама миренење или наставити са поступком по притужби.

Медијација³²

Пре предузимања било којих радњи у поступку по притужбама, Повереник у сваком конкретном случају мора размотрити да ли је могуће спровести **медијацију** (мирење). Медијација је начин да се спор реши мирним путем. Поступак мирења се не спроводи да би се утврдила дискриминација већ да би стране договором разрешиле настали спор. Овај поступак воде медијатори, лица која су прошла обуку за медијацију у случајевима дискриминације. Повереник прописује услове обуке и квалификације које лице мора имати како би било на листи овлашћених медијатора.

Да би поступак медијације могао да се спроведе, неопходна је сагласност обе стране. Ако се у стручној служби Повереника оцени да је случај подобан за медијацију, најпре се од стране против које је притужба поднета тражи да се изјасни је ли сагласна да се поступак медијације спроведе. На овај начин отклања се могућност да лице које је поднело притужбу пристане на мирење, а да супротна страна то одбије.³³

Поступак медијације има две фазе, припремну и централну фазу.

Пошто обе стране пристану на медијацију, Повереник именује медијатора с листе који ће водити припремне састанке. У овој фази медијатор се упознаје са околностима случаја и организује одвојене састанке са странама у поступку мирења. Циљ ових састанака јесте да се странама представи ток поступка и начин на који ће се медијација спровести. С обзиром да сваки случај има своје специфичности, контакт са странама у поступку помаже медијатору и у дефинисању стратегије мирења. На основу информација које добије током разговора медијатор процењује какав је став лица против кога је притужба поднета према подносиоцу притужбе, то јест је ли спреман да преузме одговорност за своје понашање и да ли је свестан последица. Исто тако, медијатор процењује и је ли са становишта подносиоца притужбе медијација адекватан начин решавања спора. Медијатор може проценити да се спор не може разрешити мирним путем и у том случају наставља се поступак по притужби. Уколико се поступак медијације настави, стране могу изабрати лице с листе медијатора које ће даље водити поступак мирења. Уколико то не учине, медијатора ће одредити Повереник. Затим се, на основу свих околности случаја, бира форма даљег тока медијације, која може бити директна и индиректна. Циљ медијације је да стране успоставе комуникацију и да договором реше спор, што значи да треба тежити директној медијацији. Међутим, може се десити да стране желе да реше спор који између њих постоји, али не желе да се сретну. У том случају даљу комуникацију ће наставити индиректно – преко медијатора.

У централној фази поступка мирења стране потписују споразум о спровођењу медијације, а сам поступак се спроводи у месту пребивалишта или боравишта странака или у месту које саме одреде. Поступак медијације је хитан и затворен за јавност. Информације које се износе у току поступка морају се чувати као тајна. Свака страна може одустати од медијације, у ком случају се наставља поступак по притужби. И сам медијатор може обуставити поступак медијације ако процени да даље вођење поступка није сврсисходно.

Уколико су стране током медијације разрешиле спор, могу саставити медијацијски споразум уз помоћ медијатора. Споразум који је постигнут у поступку медијације има карактер вансудског поравнања.

Медијација је бесплатна, а све трошкове који се могу јавити током поступка сноси Повереник за заштиту равноправности.

Повереник мора да утврди чињенично стање како би могао да донесе одлуку (мишљење и препоруку) у поступку по притужби. Начин на који то чини зависи од околности случаја, а најчешће је то увидом у поднете исправе и узимањем изјава учесника у поступку и других лица. Повереник на основу слободне оцене доказа одлучује које ће чињенице узети као доказе у

поступку. Поред тога, у сваком конкретном случају извршће увид у релевантне правне прописе, међународне и домаће.

Закон је прописао рок од 90 дана од подношења притужбе у ком Повереник мора донети **мишљење** о томе да ли је дошло до повреде одредаба Закона о забрани дискриминације. Уколико је дошло до повреде, Повереник упућује и **препоруку** о начину на који лице против којег је поднета притужба треба да отклони последице дискриминације. Препорука се може упутити и ако није утврђена повреда права. То су ситуације у којима је неопходно превентивно деловати, то јест скренути пажњу, углавном органима јавне власти, на одређена питања.³⁴

Између осталог, Повереник може препоручити:

- извињење;

- уклањање последица дискриминације;

- уздржавање од поступака којима се крши начело равноправности;

- објављивање мишљења.

Лице коме је упућена препорука дужно је да по њој поступи и да о томе у року од 30 дана извести Повереника. Уколико то не учини, биће му изречена мера опомене.

Решење којим се изриче мера опомене доставља се подносиоцу притужбе и лицу за које је утврђено да је дискриминаторски поступило. На ово решење не може се уложити жалба. Решењем се, такође, оставља нови рок од 30 дана да лице које је учинило дискриминацију поступи по препоруци. Уколико ни након овог рока не отклони повреде права, Повереник о томе може обавестити јавност.

Обавештење јавности – Републички фонд за здравствено осигурање дискриминисао расељено лице с Косова и Метохије

Подносилац притужбе је осигураник Републичког фонда за здравствено осигурање и интерно расељено лице с Косова и Метохије. Он се обратио Републичком фонду за здравствено осигурање због издавања потврде за стоматолошку заштиту на терет Фонда. Републички фонд за здравствено осигурање одбио је овај захтев са образложењем да је подносилац притужбе осигуран као интерно расељено лице са КиМ, а према прописима ова лица немају право на стоматолошку заштиту на терет Фонда. У току поступка утврђено је да не постоји пропис по којем расељена лица с КиМ немају право на бесплатну стоматолошку заштиту и да могу, на исти начин и под истим условима, да остварују право на бесплатну стоматолошку заштиту као и сви други осигураници Фонда. Повереница за заштиту равноправности утврдила је да је Републички фонд за здравствено осигурање, ускраћивањем права подносиоцу притужбе на бесплатну стоматолошку заштиту због статуса интерно расељеног лица са КиМ, прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације.

Републичком фонду за здравствено осигурање препоручено је да омогући подносиоцу притужбе, као и свим другим интерно расељеним лицима са територије КиМ, остваривање права на бесплатну стоматолошку заштиту, под истим условима и на исти начин као и другим осигураницима, као и да убудуће не крши законске прописе о забрани дискриминације.

С обзиром да Републички фонд за здравствено осигурање није поступио по препоруци, Повереница за заштиту равноправности, у складу са Законом о забрани дискриминације, о томе обавештава јавност.

5. Заштита права националних мањина

5.1 Правни оквир

Међународно право не уређује на свеобухватан и детаљан начин права националних мањина, већ пружа смернице и успоставља неке основне принципе, остављајући државама да ово питање самостално уреде. Последица оваквог стања јесте неуједначен приступ држава регулисању права националних мањина и начина њиховог остваривања, што се посебно огледа у области колективних права националних мањина. Колективна права, према нашем Уставу, јесу она права која уређују област културе, образовања, обавештавања и службену употребу језика и писма. Ниједна европска земља не уређује остваривање ових права на исти начин. Напротив, разлике су велике.

Република Србија је ратификовала најважније међународне документе у области заштите права националних мањина међу којима су Пакт о грађанским и политичким правима, Оквирна конвенција Савета Европе за заштиту националних мањина и Европска конвенција о регионалним и мањинским језицима. Када говоримо о заштити од дискриминације, готово да не постоји међународни документ о људским правима који националну припадност као лично својство не ставља у први план. Већина међународних конвенција предвиђа и механизам заштите који се може користити пошто се исцрпе сва правна средства које домаће законодавство пружа.³⁵

Устав Републике Србије садржи низ одредаба којима се штите индивидуална и колективна права националних мањина, о којима ће бити више речи. Треба истаћи да ни Устав ни међународне конвенције не дају дефиницију појма националне мањине. У нашој земљи дефиницију овог појма пружа у члану 2 Закон о правима и слободама националних мањина:

„Национална мањина у смислу овог закона је свака група држављана Савезне Републике Југославије³⁶ која је по бројности довољно репрезентативна, иако представља мањину на територији Савезне Републике Југославије, припада некој од група становништва које су у дуготрајној и чврстој вези са територијом Савезне Републике Југославије и поседује обележја као што су језик, култура, национална или етничка припадност, порекло или вероисповест, по којима се разликује од већине становништва, и чији се припадници одликују бригом да заједно одржавају свој заједнички идентитет, укључујући културу, традицију, језик или религију.“

5.2 Национални састав Републике Србије

Србија је мултиетничка заједница. Према подацима с последњег пописа становништва из 2011. године Србија има 7.186.862 становника. Табела³⁷ приказује национални састав становништва без Косова и Метохије. Такође, треба напоменути да су Албанци на југу Србије бојкотовали попис.

НАЦИОНАЛНОСТ	БРОЈ	УДЕО
Срби	5.988.0938	3,32%
Мађари	253.899	3,53%
Роми	147.604	2,05%
Бошњаци	145.278	2,02%
Хрвати	57.900	0,81%
Словаци	52.750	0,73%
Црногорци	38.527	0,54%
Власи	35.330	0,49%
Румуни	29.332	0,41%
Југословени	23.303	0,32%
Македонци	22.755	0,32%
Муслимани	22.301	0,31%
Бугари	18.543	0,26%
Буњевци	16.706	0,23%
Русини	14.246	0,20%
Горанци	7.767	0,11%
Албанци	5.809	0,08%
Украјинци	4.903	0,07%
Немци	4.064	0,06%
Словенци	4.033	0,06%
Остали	17.558	0,24%
Није се изјаснило	160.346	2,23%
Непознато	81.74	01,14%
Укупно	7.186.862	100%

5.3 Забрана дискриминације припадника националних мањина

Устав гарантује равноправност свих грађана пред законом и забрањује дискриминацију националних мањина. Забрана дискриминације националних мањина обезбеђена је и бројним законима на генералан начин или у области друштвеног живота коју закон регулише. Тако, Закон о правима и слободама националних мањина, Закон о забрани дискриминације, Закон о раду, Закон о јавном информисању, Закон о основама система образовања и васпитања, Закон о младима и многи други садрже антидискриминационе одредбе.

Устав је чланом 21 предвидео мере афирмативне акције, односно да се дискриминацијом неће сматрати мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима. Даље, у члану 76 Устав предвиђа да посебне мере морају бити усмерене на уклањање изразито неповољних услова живота који посебно погађају припадника националних мањина.

Овај услов Закон о забрани дискриминације не предвиђа, већ је довољно да се мере афирмативне акције спроводе ради постизања пуне и ефективне равноправности.

5.4 Равноправност у вођењу јавних послова

Припадници националних мањина могу под истим условима као и остали грађани да учествују у јавним пословима и да ступају на јавне функције. При запошљавању у државним органима, јавним службама, органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе води се рачуна о националном саставу становништва и одговарајућој заступљености припадника националних мањина.³⁸

Да ли се ово право припадника националних мањина поштује, није могуће са сигурношћу утврдити зато што се у Централној кадровској евиденцији о државним службеницима и намештеницима не налазе подаци о националној припадности државних службеника. Проблем је непостојање законског основа за прикупљање података о националној припадности. О потреби измене Закона о државним службеницима говорио је још 2010. године Заштитник грађана. Наиме, Заштитник грађана је упутио иницијативу за измену Закона о државним службеницима Влади Републике Србије,³⁹ истакавши да је неопходно уредити начин вођења евиденције о националној припадности запослених и друга питања која би допринела остаривању Уставом гарантованог права припадника националних мањина да учествују у јавним пословима и запошљавају се у државним органима.

5.5 Забрана насилне асимилације и право на очување посебности

Предуслов остваривања свих права националних мањина јесте забрана насилне асимилације. Такође, забрањено је предузимање мера које би проузроковале вештачко мењање националног састава становништва на подручјима где припадници националних мањина живе традиционално и у знатном броју. Свака етничка група поседује особености које се огледају у култури, језику, вери, а Законом о заштити права и слобода националних мањина посебно је истакнуто право на очување те посебности. Националне мањине имају следећа права:

- право на слободан избор и коришћење свог имена, као и на уписивање ових личних имена у све јавне исправе, службене евиденције и збирке личних података према језику и правопису припадника националне мањине;

- право на употребу матерњег језика; у оним срединама где традиционално и у знатном броју живе припадници одређене националне мањине, њихов језик се може увести у службену употребу. Службена употреба језика националних мањина подразумева коришћење језика националне мањине у судским поступцима и у комуникацији са органима јавне власти, исписивање назива јединица локалне самоуправе, насељених места, тргова и улица и других топонима на језику националне мањине. Припадници националне мањине чији број према последњем попису прелази 2% укупног броја становника могу се обратити државним органима на свом језику и имају право да добију одговор на свом језику;

- право на очување и развој културе националних мањина подразумева право на оснивање посебних културних, уметничких и научних установа, друштава и удружења у свим областима културног и уметничког живота; музеји, архиви и институције за заштиту споменика културе чији је оснивач држава обезбедиће представљање и заштиту културно-историјског наслеђа националних мањина са своје територије;

- право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања; држава је дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине;

- право на избор и употребу националних симбола и знамења; ови симболи и знамење не могу бити идентични са симболима и знамењем друге државе;

- право на потпуно и непристрасно обавештавање на свом језику, укључујући право на изражавање, примање, слање и размену информација и идеја путем штампе и других средстава јавног обавештавања. Држава ће у програмима радија и телевизије јавног сервиса обезбедити информативне, културне и образовне садржаје на језику националне мањине. Одлуком Уставног суда у предмету ИУз-27/2011 проглашена је неуставном одредба Закона о правима и слободама националних мањина према којој држава има право да оснива радио и телевизијске станице које би емитовале програм на језицима националних мањина.

6. О националним саветима националних мањина

6.1 Шта је национални савет националне мањине?

Национални савет националне мањине јесте тело којем су Уставом и законима⁴⁰ поверена јавна овлашћења у области културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма одређене националне мањине. Национални савет представља облик нетериторијалне аутономије чија је особеност аутономија у области културе.⁴¹ Основни задатак националног савета јесте очување идентитета националне мањине кроз одржавање и развој културе народа који представља. Устав припадницима националних мањина гарантује индивидуална и колективна права. Путем колективних права припадници националних мањина, непосредно или преко својих представника, учествују у одлучивању или сами одлучују о појединим питањима везаним за своју културу, образовање, обавештавање и службену употребу језика и писма.

Припадници националних мањина бирају своје савете ради остваривања права на самоуправу у наведеним областима. Избори могу бити непосредни или путем електора.⁴² Мандат националног савета траје четири године. Међутим, он може престати и пре времена. Надлежно министарство доноси решење о распуштању: 1) када нов сазив националног савета не буде конституисан у року од 30 дана од утврђивања коначних резултата избора; 2) кад поступак избора националног савета буде обустављен; 3) ако национални савет не заседа дуже од шест месеци; 4) ако национални савет не изабере председника националног савета у року од 30 дана од конституисања националног савета или од престанка функције ранијем председнику; 5) кад се број чланова националног савета смањи испод половине.

Уписом у Регистар националних савета, који води надлежно министарство, национални савет стиче својство правног лица. Може располагати покретном и непокретном имовином, а на основу одлуке надлежног органа може да буде и корисник средстава у јавној својини.

У Србији је формирано 19 националних савета националних мањина, а Законом о националним саветима националних мањина предвиђено је да и Савез јеврејских општина има овлашћења која имају савети.

6.2 Како ради национални савет националне мањине?

Национални савет националне мањине доноси статут, којим се уређују делатности савета, седиште, назив, симбол, печат и друга питања од значаја за рад савета. Национални савет има председника, извршни одбор и одборе за културу, образовање, обавештавање и службену употребу језика и писма. Број чланова савета зависи од броја припадника националне мањине који је утврђен последњим пописом и може ићи од 15 до 35 чланова. Рад савета је јаван, а одлуке може доносити уколико седници присуствује више од половине чланова.

Савет се финансира из буџета Републике Србије, буџета АП Војводине, буџета јединица локалне самоуправе,⁴³ донација и из других извора. Национални савет доноси свој годишњи финансијски план, финансијски извештај и завршни рачун. Примерак финансијског извештаја савет мора доставити надлежном министарству.

6.3 Која овлашћења има национални савет националне мањине?

Када су у питању овлашћења националних савета, Закон о националним саветима националних мањина детаљно уређује овлашћења у области културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма. Због обима, али и питања којима се приручник бави, нећемо говорити о овим овлашћењима већ ћемо пажњу усмерити ка неким другим питањима. Само ћемо констатовати да је Закон о националним саветима националних мањина дао широка овлашћења националним саветима и да се по нивоу права гарантованих националним мањинама Србија може сврстати међу земље у којима је обезбеђен висок степен аутономије тела која представљају националне мањине. Међутим, не можемо се похвалити применом законских решења. Највише проблема приликом спровођења закона јавило се на локалном нивоу. Разлог за неуједначену праксу органа локалне самоуправе представља политичка воља партије/партија које управљају општином или градом. Такође, недостатак финансијских средстава често је био препрека процесима остваривања мањинских права.

Овлашћења националних савета, која су од значаја за тему којом се бавимо, садржана су у члану 10 Закона о националним саветима националних мањина. Ставови 12 и 13 овог члана дају овлашћење националном савету да покрене поступак пред Заштитником грађана, покрајинским, локалним омбудсманом и другим надлежним органима, када процени да је дошло до повреде Уставом и законом гарантованих права и слобода припадника националне мањине. Такође, потребан је пристанак припадника националне мањине, то јест претходно писмено овлашћење, уколико национални савет жели да покрене поступак у његово име.

То значи да национални савет националне мањине може поднети притужбу Поверенику за заштиту равноправности уколико мисли да је национална мањина или неки њен припадник жртва дискриминације. Да ли национални савети користе ово овлашћење, и у којој мери, биће више речи у 9. делу приручника.

7. Улога националних савета националних мањина у борби против дискриминације

Национални савет националне мањине јесте тело које припадници националне мањине бирају ради остваривања права на самоуправу у области културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма. Пошто је национални савет изборно тело, чланови националног савета су у обавези да заступају права и интересе оних који су их бирали. Основни задатак националног савета је очување, унапређење и развој идентитета националне мањине, а Закон о националним саветима националних мањина предвиђа у ту сврху широка овлашћења националног савета. У питању су овлашћења од којих корист треба да имају сви припадници националних мањина. Тако, савет националне мањине може оснивати установе, удружења, фондације, привредна друштва у областима културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма, учествује у припреми прописа и мера и иницира њихово доношење у наведеним областима итд.

Закон о националним саветима националних мањина дао је националним саветима овлашћење које је од великог значаја за заштиту националних мањина од дискриминације које они, нажалост, не користе. Када процени да је дошло до повреде Уставом и законом гарантованих права и слобода припадника националних мањина, национални савет може покренути поступак пред Заштитником грађана, покрајинским и локалним омбудсманом и другим надлежним органима. Уставом је предвиђена заштита од дискриминације националних мањина и то у правима која имају сви грађани Србије, али и у додатним индивидуалним и колективним правима која имају само припадници националних мањина. Повереник за заштиту равноправности јесте орган у чијој је надлежности заштита свих грађана од дискриминације. То значи да национални савет може поднети притужбу Поверенику уколико сматра да су група или појединац дискриминисани по основу националне припадности. Ако национални савет одлучи да поднесе притужбу у име појединца, неопходан је његов пристанак.

Национална припадност је лично својство које познају и од дискриминације штите бројни међународни и домаћи прописи. Историјски гледано, припадност другој раси, етничкој заједници и другом народу најчешћи су основи за мржњу, нетрпељивост и дискриминацију. Према подацима из извештаја Београдског центра за људска права за 2013. годину,⁴⁴ у Србији је од 2007. до марта 2012. године евидентирано 1.411 инцидентата који могу бити повезани с међунационалним односима. Поднете су кривичне пријаве за 503 кривична дела и 197 захтева за покретање прекршајног поступка. Од 503 кривична дела „расветљено“ је 303, због чега су поднете кривичне пријаве против 457 лица (347 Срба, 34 Мађара, 30 Муслимана, 18 Рома, 7 Албанаца, по 6 Словака и Хрвата, по 2 Бошњака и Румуна и по једно лице немачке, турске, црногорске, македонске и влашке националности). Ови подаци нам говоре о најдрастичнијем виду нетрпељивост када је, углавном, дошло до физичког насиља, што оставља отвореним питање о броју и учесталости неких „блажих“ видова испољавања етнички или национално засноване нетрпељивости. Подаци Повереника за заштиту равноправности о броју притужби због дискриминације на основу националне припадности и подаци из истраживања јавног мњења⁴⁵ указују на то да је етничка дистанца, а самим тим и дискриминација на основу националне припадности и те како присутна у Србији, што нас враћа на питање о улози националних савета у заштити права националних мањина.

Од оснивања институције до данас само су два национална савета упутила притужбе због дискриминације Поверенику за заштиту равноправности. Бошњачки национални савет је поднео велики број притужби, углавном због ускраћивања права на службену употребу језика и писма и образовања на босанском језику, док је мађарски национални савет упутио три притужбе. У претходном одељку видели смо да су притужбе због дискриминације на националној основи међу најзаступљенијим, и да се из године у годину овај број повећава. Грађани и организације цивилног друштва у Поверенику су препознали партнера у борби против дискриминације и неког ко им може пружити заштиту.

Због значаја и улоге коју имају остваривању права националних мањина, неопходно је да национални савети националних мањина успоставе ближу сарадњу с Повереником за заштиту равноправности и користе механизме заштите од дискриминације предвиђене Законом о забрани дискриминације. Узимајући у обзир положај Рома и последице које трпе због дискриминације, посебно забрињава чињеница да Национални савет ромске националне мањине није поднео ниједну притужбу.

У оквиру пројекта „Нека равноправност постане стварност“ са представницима националних савета организовани су интервјуи о улози националних савета у борби против дискриминације и сарадњи с Повереником за заштиту равноправности из којих је могуће закључити неколико чињеница:

- Мањим националним саветима недостају капацитети и едукација. Недостатак финансијских средстава за функционисање савета утиче на њихову активност и видљивост. Не постоји особа или тим унутар савета који би припаднику националне мањине могао да укаже на механизме заштите и да га охрабри у борби против дискриминације.

- Већи национални савети се, уколико постоји проблем остваривања неког права националне мањине као групе или уколико им се обрати појединац с неким проблемом, одлучују за обраћање Заштитнику грађана или Покрајинском омбудсману.

Из наведеног се може закључити да је неопходно радити на едукацији припадника националних мањина и њихових представника. Потребно је да припадници националних мањина у савету заиста препознају свог представника, да знају која су овлашћења савета и у чему им савет може помоћи. Национални савети морају узети активнију улогу у напорима за стварање толерантнијег друштва.

8. Притужбе националних савета националних мањина упућене Поверенику за заштиту равноправности

Национални савет бошњачке националне мањине једини је савет који је ефективно користио овлашћење да покрене механизам заштите од дискриминације пред Повереником за заштиту равноправности. Савет је поднео већи број притужби у којима је наведено да су Бошњаци дискриминисани у области образовања и у области службене употребе језика и писма. Свим притужбама тражена је заштита од дискриминације припадника бошњачке националне мањине као групе, и то искључиво у областима у којима савет првенствено има овлашћења. Ниједна притужба није поднета у име појединца или изван области културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма.

Национални савет Бошњака притужбе је подносио по „кључу“, то јест након идентификовања проблема који је основ сваке притужбе, Савет је Поверенику упућивао притужбе исте садржине против различитих субјеката. Тако, код употребе језика и писма, притужбе су упућиване против локалних самоуправа, а у области образовања углавном против образовних установа (предшколске установе, основне и средње школе). Из овог разлога одабраћемо примере притужби у којима је повереница поступала. Ови примери пружају увид у начин на који Повереник разматра притужбе и формира мишљење.

Образовање

Притужба бошњачког националног вијећа против Т. школе у Т. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања

понедељак, 30. јун 2014.

бр. 07-00-110/2014-02 датум: 30. 6. 2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Т. школе у Т. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у Т. школи у Т. није формирано одељење за наставу на босанском језику и сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора Т. школе у Т. наведено је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику за средње стручне школе, као и да је за увођење наставе на босанском језику потребно формирати шест нових одељења, за које министарство није дало сагласност. У поступку је утврђено да Т. школа у Т. није извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне припадности, јер нису постојали услови за организовање наставе на босанском, а с обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће наставне планове и програме за средње стручно образовање. Због тога је Повереник за заштиту равноправности дао мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години Т. школа у Т. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1.

Поверенику за заштиту равноправности се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће притужбом против Т. школе у Т. У притужби је наведено да школа није формирала одељење за наставу на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику.

1.2.

Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

– да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;

– да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013.

године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

– да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014 години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе наставу на босанском језику;

– да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;

– да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;

– да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрено је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе и то: „Наш језик“ – Граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе, Читанка за први разред средњих стручних школа;

– да се у Т. школу у Т. уписало 180 ученика који су се определили за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3.

У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности, резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу и образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

1.4.

Повереник за заштиту равноправности спровео је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење мр И. Д, директора Т. школе у Т.

1.5.

У изјашњењу директора Т. школе у Т, између осталог, наведено је:

– да школа оспорава наводе из притужбе;

– да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику за средње стручне школе, то јест да су донети само правилници за гимназије и основне школе;

– да Т. школа наставни план обавља у многим подручјима рада с различитим образовним профилима, и то: економија, саобраћај, машинство, информатика, шумарство, обрада текстила и електротехника. Из тог разлога је наставни план и програм различит у осам одељења, која се не могу спајати, а чињеница је да у сваком одељењу има по неколико ђака који би наставу похађали на српском језику;

– да увођење наставе на босанском језику ствара потребу за још шест нових одељења у школи, а да министарство није сагласно да прихвати такав захтев школе, јер изискује више материјалних трошкова и још учионичког простора, као и организовање наставе за ученике српске националности који не желе да похађају наставу на босанском језику;

– да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја до сада одобрило уџбенике из два предмета на босанском језику за средње стручне школе, уз напомену да је Т. школи потребно 86 различитих уџбеника.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1.

Неспорно је да у Т. школи у Т. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2.

Увидом у документ „Резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу“ утврђено је да се у Т. школу у Т. у први разред уписало укупно 196 ученика, а да се за наставу на босанском језику изјаснило 180 ученика.

2.3.

Неспорно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику у средњим стручним школама, то јест да су донети само правилници за гимназију и за основне школе.

2.4.

Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1.

Повереник за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имао је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

Правни оквир

3.2.

Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и на остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирне, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3.

Повереник за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на језику мањине или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4.

Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина, Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традицију и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5.

Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог, и право на школовање на језику мањине у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7.

Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, то јест активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно

неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8.

Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања

остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9.

Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма општеобразовних предмета средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог министра, доноси Национални просветни савет. Даље је прописано да део наставног плана и програма средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог Савета за стручно образовање и образовање одраслих, доноси министар, као и да програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, доноси министар.

3.10.

Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11.

Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

Анализа навода из притужбе и изјашњења са аспекта антидискриминационих прописа

3.12.

Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Т. школа у Т. неорганизовањем наставе на босанском језику ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности.

3.13.

Повереник за заштиту равноправности анализирао је наводе из изјашњења да настава на босанском језику није организована јер нису донети одговарајући наставни планови и програми за средње стручне школе. Наиме, одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да Национални просветни савет доноси наставне планове и програме средњег општег и уметничког образовања, а Савет за стручно образовање и образовање одраслих предлаже министру (као доносиоцу) део наставних планова и програма за образовне профиле и то за стручне предмете. То значи да су за наставне планове и програме у средњем стручном образовању надлежна два доносиоца наставног плана и програма: за наставне планове и програме општеобразовних предмета – Национални просветни савет, а за наставне планове и програме стручних предмета – министар, по прибављеном мишљењу Савета за стручно образовање и образовање одраслих. У конкретном случају, из навода из притужбе и изјашњења неспорно је да наставни планови и програми за образовне профиле који се школују у Т. школи у Т. нису донети.

Имајући у виду да доношење наставног плана и програма није у надлежности школе, а да школа доноси школски програм на основу наставног плана и програма, школа није у могућности да остварује наставу на босанском језику уколико не постоје наставни планови и програми за образовне профиле. Због тога, Повереник за заштиту равноправности указује да школа није могла да организује наставу на босанском језику.

3.14.

Повереник за заштиту равноправности констатује да је у изјашњењу директора школе наведено да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није сагласно да се у Т. школи у Т. образује шест нових одељења за наставу на босанском језику. С обзиром да у прилогу изјашњења нису достављени докази да се школа обратила министарству са овим захтевом, поступање министарства у конкретном случају није могуће анализирати.

3.15.

Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је потребно припадницима националне мањине омогућити да остваре право на образовање на матерњем језику. У конкретном случају, за наставу на босанском језику у Т. школи у Т. изјаснило се 180 ученика и ученица, чиме је испуњен законски услов о броју заинтересоване деце за организовање наставе на матерњем језику.

3.16.

Поред тога, да би се реализовало право на образовање на матерњем језику, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе, као што је доношење наставних планова и програма за стручне школе, обезбеђивање учбеника на језику мањине, обезбеђивање стручног наставног кадра, простор за организовање наставе на два језика, као и додатну опрему и наставна средства за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику у свим образовним профилима средње стручне школе.

Имајући у виду да обезбеђивање предуслова за организовање наставе на босанском језику није у надлежности школе, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају Т. школа у Т. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности.

3.17.

Повереник за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу с другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници.

Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицања квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.18.

На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014“, могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима која се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу, о свим аспектима образовне политике, укључујући између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.19.

Сагледавајући све чињенице и околности, Повереник за заштиту равноправности мишљења је да Т. школа у Т. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. С обзиром да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбу и против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, у чијој надлежности је доношење наставних планова и програма средњих стручних школа, поступање министарства је предмет посебног поступка.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Т. школа у Т. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер сењиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Службена употреба језика и писма

У одељку ВИИ наведен је пример у којем је Повереник утврдио дискриминацију Општине Прибој против бошњачке националне мањине зато што није увела у службену употребу босански језик и писмо иако су били испуњени сви законски услови.

Сада ћемо навести пример у којем није утврђена дискриминација. Притужба је поднета против Града Новог Пазара, а сличне притужбе савет је поднео и против општина Сјеница, Тутин и Пријепоље.

Притужба Е. Џ. против Града Новог Пазара поводом службене употребе босанског језика и латиничног писма

понедељак, 07. новембар 2011.

дел. бр. 1357/2011 датум: 7. 11. 2011.

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба Закона о забрани дискриминације, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (члан 33. став 1. тачка 1. Закона о забрани дискриминације Службени гласник РС, бр. 22/2009), поводом притужбе Националног савета бошњачке националне мањине из Новог Пазара, Повереник за заштиту равноправности даје

Мишљење

У поступку који је спроведен по притужби Националног савета бошњачке националне мањине из Новог Пазара против Града Новог Пазара, поводом онемогућавања остваривања равноправне употребе језика и писма бошњачке националне мањине на територији општине Нови Пазар, није утврђено да је Град Нови Пазар пропустио да предузме мере из своје надлежности у области увођења и примене службене употребе босанског језика и латиничног писма, па се поступање надлежних органа Града Новог Пазара не може квалификовати као дискриминаторно према припадницама и припадницама бошњачке националне мањине.

Образложење

Поверенику за заштиту равноправности обратио се притужбом 29. јула 2011. године Е. Џ.,... извршног одбора Националног савета бошњачке националне мањине из Новог Пазара, која је изјављена против Града Новог Пазара и градоначелника М. М. У притужби је наведено да је Статутом града Новог Пазара прописано да су у службеној употреби равноправно српски и босански језик и ћирилично и латинично писмо, као и да је Национални савет бошњачке националне мањине 3. октобра 2009. године усвојио Одлуку о утврђивању традиционалних назива јединица локалне самоуправе, насељених мјеста и других географских назива на босанском језику на подручју Новог Пазара, Тутина, Сјенице и Пријепоља, која је објављена у Службеном гласнику РС, бр. 5/2010 од 5. фебруара 2010. године. Истиче се да органи јединице локалне самоуправе нису предузели ниједну радњу којом би се обезбедила равноправност босанског језика у службеној употреби. Наводи се, такође, да Град Нови Пазар не испуњава своје законске обавезе у погледу издвајања буџетских средстава за финансирање рада Националног савета бошњачке националне мањине, чиме су онемогућили његово функционисање и прекршили чл. 114. и 115. Закона о националним саветима националних мањина.

Уз притужбу су достављени следећи докази: захтев Националног савета бошњачке националне мањине упућен градоначелнику Новог Пазара за истицање назива јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на босанском језику од 1. марта 2010. године, захтев од 4. фебруара 2011. године, Статут општине Нови Пазар, Одлуку о изменама и допунама Статута општине Нови Пазар, Одлуку о утврђивању традиционалних назива јединица локалне

самоуправе, насељених места и других географских назива на босанском језику на подручју Новог Пазара, Тутина, Сјенице и Пријепоља од 3. октобра 2009. године.

Повереник за заштиту равноправности спровео је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па је у поступку прибављено изјашњење градоначелника Новог Пазара, у којем је наведено следеће:

– да је Скупштина града Новог Пазара, поштујући законске прописе, предузела одговарајуће мере у циљу поштовања права бошњачке националне заједнице и 24. маја 2010. године донела Одлуку о службеној употреби босанског језика и писма града Новог Пазара, бр. 00-4/10.

– да је Градско веће града Новог Пазара донело закључак, бр. 012-1/10 од 9. 12. 2010. године о изради двојезичних табли за обележавање назива насељених места, улица, тргова и зграда на подручју града Новог Пазара, а истовремено Градско веће је задужило надлежну организациону јединицу Градске управе града Новог Пазара за реализацију поменутог закључка.

– да су на овај начин створене претпоставке за равноправност босанског језика и латиничног писма, то јест услови за истицање назива јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на босанском језику и латиничном писму.

– да су притужбе и примедбе Извршног одбора Националног већа бошњачке националне мањине неосноване, имајући у виду да је реализација појединих законских решења у току и да су поједина реализована.

Уз изјашњење је достављена Одлука о службеној употреби босанског језика и писма на подручју града Новог Пазара коју је донела Скупштина града Новог Пазара на седници од 24. маја 2010. године и закључак Градског већа града Новог Пазара бр. 06-158/10, донет на седници дана 9. децембра 2010. године, на којој је разматран и предлог за израду двојезичних табли за обележавање назива улица и насељених места на подручју града Новог Пазара, бр. 012-1/10.

Повереник за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије (Сл. гласник РС, бр. 98/2006) у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу. У члану 76. Устава припадницима и припадницама националних мањина зајамчена је равноправност пред законом и једнака законска заштита и забрањена је било каква дискриминација због припадности националној мањини. Одредбом члана 79. Устава, између осталог, предвиђено је да националне мањине у складу са законом имају право на коришћење свог језика и писма, да у срединама где чине знатну популацију државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику, да у срединама где чине знатну популацију, традиционални локални називи, имена улица, насеља и топографске ознаке буду исписани и на њиховом језику.

Одредбом члана 11. став 2. Закона о заштити права и слобода националних мањина (Сл. лист СРЈ, бр. 11/2002) прописано је да ће јединице локалне самоуправе обавезно увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва. Слична одредба предвиђена је и чланом 11. став 2. Закона о службеној употреби језика и писма (Сл. гласник РС, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 и 30/2010) према којој су јединице локалне самоуправе у обавези да својим статутом уведу у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва. Ставом 4. наведеног члана предвиђено је да на територијама из става 2. овог члана имена органа који врше јавна овлашћења, називи јединица локалне самоуправе, насељених места, тргова и улица и други топоними исписују се и на језику дотичне националне мањине, према њеној традицији и правопису.

Одредбом члана 20. тачка 33. Закона о локалној самоуправи (Сл. гласник РС, бр. 129/2007) прописано је да општина, преко својих органа, у складу с Уставом и законом утврђује језике и писма националних мањина који су у службеној употреби на територији општине. Поред тога, према одредби члана 20. тачка 32. Закона о локалној самоуправи општина је дужна да се стара о остваривању, заштити и унапређењу људских права, како индивидуалних тако и колективних права националних мањина.

С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је одредба члана 6. Закона о забрани дискриминације, којом је дефинисана непосредна дискриминација тако што је прописано да је она извршена ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај. Такође, релевантна је и одредба члана 24. Закона о забрани дискриминације, којом је забрањена дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

Увидом у Одлуку о изменама и допунама Статута Општине Нови Пазар, бр. 010-2 од 29. утврђено је да је чланом 2. став 2. Одлуке прописано да је у општини у равноправној службеној употреби поред српског језика и ћирилично писмо и босански језик и латинично писмо, као језик и писмо бошњачког народа, одакле произлази да је Општина Нови Пазар испунила своју законску дужност увођења у равноправну службену употребу језик и писмо бошњачке националне мањине.

Увидом у Одлуку о службеној употреби босанског језика и писма на подручју града Новог Пазара бр. 00-4/2010 од 24. 5. 2010. године, утврђено је да је одредбама наведене одлуке прописана службена употреба босанског језика и писма у раду органа Града Новог Пазара, употреба личног имена Бошњака и издавање јавних исправа, употреба језика у области привреде и услуга, право на информисање, исписивање јавних натписа и назива, услови за увођење службене употребе босанског језика и писма у насељеним местима града Новог Пазара, извештај о остваривању службене употребе босанског језика и писма.

Увидом у Закључак Градског већа Града Новог Пазара бр. 012-1/10 од 9. децембра 2010. године утврђено је да је усвојен предлог Одељења за информисање Града Новог Пазара за израду двојезичних табли за обележавање назива насељених места, улица, тргова и зграда на подручју града Новог Пазара. Ставом 2. Закључка је прописано да се задужује Одељење за стамбено комуналне послове и заштиту животне средине да иницира и прати реализацију набавке и постављања двојезичних табли за обележавање назива насељених места, улица, тргова и зграда на подручју града Новог Пазара.

Повереник за заштиту равноправности је током поступка, ради правилног и потпуног утврђења чињеничног стања, сходно члану 37. став 1. Закона о забрани дискриминације, од Националног савета бошњачке националне мањине затражио допуну притужбе и достављање доказа за наводе да имена органа који врше јавна овлашћења, називи јединица локалне самоуправе, насељених места, тргова и улица и других топонима на територији општине Нови Пазар нису исписани/истакнути и на босанском језику.

Национални савет бошњачке националне мањине није доставио ове доказе у остављеном року. Због тога је остало неутврђено да ли су називи јединица локалне самоуправе, имена органа који врши јавна овлашћења, називи насељених места, тргова и улица и других топонима на територији општине Новог Пазара исписани/истакнути и на босанском језику. У светлу ових околности, имајући у виду члан 35. став 2. Закона о забрани дискриминације, којим је прописано да се уз притужбу достављају и докази о претрпљеном акту дискриминације, не може се утврдити да су припадници и припаднице бошњачке националне мањине дискриминисани у области остваривања права на употребу свог језика и писма.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереник за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачке 1. и 9. Закона о забрани дискриминације, дао је мишљење да није утврђено да је Општина Нови Пазар дискриминаторно поступила према припадницима и припадницама бошњачке националне мањине.

9. Мишљења и препоруке Повереника за заштиту равноправности у поступку по притужбама у којима се национална припадност наводи као основ дискриминације

Приказом статистичких података и репрезентативних случајева у којима је Повереник утврдио дискриминацију по националној припадности покушаћемо да укажемо на опште трендове и области друштвеног живота у којима се јавља дискриминација, што може представљати оријентир националним саветима националних мањина у којим случајевима могу и треба да реагују као представници националних мањина.

9.1 Статистички подаци

Откада је установљен 2010. године, до краја 2013. године Повереник за заштиту равноправности одлучивао је по притужбама о повреди Закона о забрани дискриминације у 1.651 случају. Овај број предмета нам говори да имамо развијену праксу и да је, иако је недавно формирана, институција Повереника постала референтна у области заштите од дискриминације. Из године у годину број притужби Поверенику се повећава, што значи да грађани који сматрају да су жртве дискриминације препознају Повереника као институцију која им може пружити заштиту.

Година	2010.	2011.	2013.	2014.
Број притужби	124	346	465	716

Међутим, у већини случајева није утврђена дискриминација, што говори о неразумевању појма дискриминације и потреби за даљом едукацијом грађана.

Тако је од 716 притужби у 2013. години, у свега 108 случајева утврђена дискриминација. У 256 случајева је утврђено да нема повреде права, а 183 притужбе су биле непотпуне.

Национална припадност као основ дискриминације заузима знатан проценат међу притужбама које је Повереник примио. Тако је у 2013. години поднета 81 притужба, што чини 12% од укупног броја притужби.

У табели је приказан број притужби по основу припадности одређеној националној мањини у 2013. години.

НАЦИОНАЛНА МАЊИНА	БРОЈ ПРИТУЖБИ
Роми	34
Бошњаци	10
Хрвати	8
Бугари	6
Немци	3
Албанци	3
Власи	2
Румуни	2
Мађари	2
Македонци	1
Остали	10

Број притужби и истраживања јавног мњења⁴⁶ показују да су Роми најугроженија група и да су најчешће жртве дискриминације у свим областима друштвеног живота (радни односи, образовање, здравствене услуге, поступање органа јавне власти...). Такође, висок степен етничке дистанце постоји према Албанцима, Хрватима и Бошњацима. Велики број притужби због дискриминације на основу националне припадности односи се на поступање органа јавне управе. У већини случајева Повереник није утврдио неједнако поступање према националним мањинама.

За тему којом се бавимо користан је и податак о подносиоцима притужби⁴⁷ за утврђивање дискриминације на основу националне припадности. Тако, када је у питању ромска национална мањина, притужбе најчешће подnose организације цивилног друштва. Бошњачко национално вијеће предњачи у броју поднетих притужби за утврђивање неједнаког поступања према Бошњацима, док су у осталим случајевима подносиоци притужби углавном физичка лица или удружења.

9.2 Примери из праксе

У свим примерима које ћемо изнети, Повереник је у различитим областима друштвеног живота утврдио дискриминаторно поступање према припадницима националне мањине. Изузетак је случај који се односи на доступност радних места у органима управе припадницима националних мањина, у којем Повереник није утврдио дискриминацију, али је препознао важност случаја и путио препоруке како унапредити положај националних мањина у овој области.

9.2.1

Притужба С. Л. против М. С. због дискриминације на основу личног својства чланова његове породице – припадност националној мањини

Дел. бр. 997/2011 – достојанство –

С. Л., председник једног пливачког клуба, обратио се Повереници за заштиту равноправности притужбом против М. С., који је тренер у том клубу.

М. С. је 20. марта 2011. године вређао С. Л. на националној основи с обзиром да су његова супруга и син ромске националности. Са С. Л. је том приликом био и његов малолетни син, који је због јаке узнемирености хоспитализован. Инциденту је присуствовао и тренер И. Т., кога је М. С. такође вређао говорећи му да је „поцрнео“ зато што се дружи са Ромима.

Притужба је допуњена, пошто је 6. јула 2011. поново дошло до вербалног сукоба, када се М. С. једном од присутних родитеља, А. Ј., обратио речима: „Говно једно циганско, ј**** те у уста зато што си поставио ове стазе. Пуши к****.“ Овом догађају су присуствовале управница базена и још једна особа. А. Ј. је позвао председника клуба С. Л., коме је М. С. тада рекао: „Ј**** те у уста, г**** једно циганско. И тебе и оно твоје г**** од детета.“ Подносилац притужбе је навео да су му те вечери пробушене све четири гуме на колима, да је полиција извршила увиђај, али да није откривен починилац.

О овим инцидентима су били упознати надлежни из пливачког клуба, међутим, нико није реаговао као би се ова ситуација решила.

Повереница за заштиту равноправности је након утврђивања чињеничног стања донела следеће мишљење и препоруке:

Мишљење

У изјавама М. С., тренера Пливачког клуба „Л. к.“ од 20. марта и 6. јула 2011. године на базену СРЦ „...“ у В. Ц., изражене су идеје и ставови којима је повређено достојанство С. Л., председника Пливачког клуба „Л. к.“, на основу личног својства чланова његове породице – припадности ромској националној мањини, чиме је створено непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење које представља акт дискриминације – узнемиравање и понижавајуће поступање, забрањено чланом 12. Закона о забрани дискриминације. Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачка 1. Закона о забрани дискриминације, даје М. С., тренеру Пливачког клуба „Л. к.“

Препоруке

1. М. С. ће упутити усмено извињење С. Л., председнику Пливачког клуба „Л. к.“ у присуству руководства Пливачког клуба „Л. к.“, због дискриминаторног понашања према њему, у року од 15 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

2. М. С. ће се убудуће суздржавати од давања изјава које имају за циљ или представљају повреду достојанства С. Л. или било које друге особе, на основу њихове националне припадности или било ког другог личног својства, а којима се ствара непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

3. М. С. ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења с препоруком, о предузетим мерама у циљу поступања по препоруци.

Овај случај је изабран због тога што су увреде на националној и расној основи свакодневна појава у Србији и зато што живимо у друштву у којем су предрасуде и нетрпељивост према различитости дубоко укорене. Неопходни су напори свих актера друштва, па тако и националних савета националних мањина како бисмо створили толерантније окружење у ком живимо.

- У овом случају повредом достојанства С. Л. прекршен је члан 12 закона о забрани дискриминације – „Узнемиравање и понижавајуће поступање“.

- Пошто је М. С. у више наврата вербално напао С. Л., у питању је поновљена дискриминација.

- С. Л. је био жртва дискриминације због личног својства – ромске националне припадности – које не поседује. То јест, трпео је увреде због личног својства које поседују његови жена и син.

9.2.2

Притужба Е. Џ. против Општине Прибој због дискриминације извршене пропуштањем да се у службену употребу уведе језик и писмо националне мањине

Дел. бр. 1291/2011 – службена употреба језика и писма –

У притужби Е. Џ.... извршног одбора Националног савета бошњачке националне мањине, наведено је да Општина Прибој није увела у службену употребу босански језик и писмо, иако су испуњени свим законом предвиђени услови.

Наиме, према Закону о заштити права и слобода националних мањина, јединица локалне самоуправе има обавезу да уведе у службену употребу језик и писмо националне мањине која према подацима са последњег пописа чини минимум 15% становништва на њеној територији. Пописом становништва из 2002. године утврђено је да се 18% становника општине Прибој изјаснило као Бошњаци, чиме су испуњени услови да Скупштина општине изгласа измену статута Општине Прибој којом би се предвидело увођење босанског језика и писма у службену употребу.

Како Општина Прибој није испунила своју законску обавезу, Повереница је дала мишљење и упутила препоруку:

Мишљење

Општина Прибој није предузела мере из своје надлежности како би се у службену употребу увели босански језик и латинично писмо, равноправно са српским језиком и ћириличним писмом, иако према резултатима последњег пописа становништва на територији општине Прибој живи више од 15 % бошњачке националне мањине; тиме је извршена дискриминација на основу националне припадности, забрањена чланом 24. Закона о забрани дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. став 1. тачка 1. и 39. став 2. Закона о забрани дискриминације, даје Општини Прибој

Препорука

Општина Прибој ће, без одлагања, предузети све неопходне мере како би се у службену употребу, поред српског језика и ћириличног писма, увели босански језик и латинично писмо.

Општина Прибој ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком, о предузетим мерама у циљу поступања по препоруци.

Општина Прибој до данас није увела босански језик и писмо у службену употребу.

Овај случај је специфичан по томе што је дискриминацију извршила јединица локалне самоуправе, и то нечињењем.

9.2.3

Притужба удружења Г. против ОШ „Б. Р.“ због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

Бр. 07-00-147/2014-0 – образовање на матерњем језику –

Удружење родитеља поднело је Повереници за заштиту равноправности притужбу против Основне школе „Б. Р.“ Г. зато што деци није омогућено да уче румунски језик.

Наиме, родитељи 25 деце доставили су 13. септембра 2013. године ОШ „Б. Р.“ захтев да се у школској 2013/14. години у наставни план уведе предмет Румунски језик са елементима националне културе. Директор школе је одбио захтев родитеља и није спровео анкету ученика, зато што се за последњих пет година нико од ученика који су се уписивали у први разред није изјаснио као припадник румунске националне мањине, уз образложење да је од 25 деце свега 7 ученика који крећу у први разред, а да је Законом о основном образовању и васпитању предвиђено да се образовно-васпитни рад остварује на језику националне мањине ако се за то определи најмање 15 ученика приликом уписа у први разред.

Након утврђивања чињеничног стања и увида у важеће прописе, Повереник је установио да је удружење родитеља ученика 1–8. разреда тражило од ОШ „Б. Р.“ да уведе изборни предмет Румунски језик с елементима националне културе, а не образовно-васпитни рад на румунском језику и писму, и да се овај предмет може понудити ученицима свих разреда. На основу захтева који је упућен, директор ОШ „Б. Р.“ је могао да закључи да постоји интересовање за изучавање предмета Румунски језик са елементима националне културе и да спроведе анкету међу ученицима.

Повереник је донео мишљење и упутио препоруку ОШ „Б. Р.“:

Мишљење

Пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе о жељи да похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, ОШ „Б. Р.“ прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

Препорука

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „Б. Р.“ да: за школску 2014/2015. годину изврши анкетирање ученика и ученица како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересоване за похађање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе; у школској 2014/2015. години организује наставу Румунски језик са елементима националне културе, уколико анкета покаже да постоји потребан број заинтересоване деце; да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

И у овом случају дискриминацију је извршио орган јавне власти и то нечињењем. Међутим, овај случај је издвојен због става који је Повереник изнео у образложењу мишљења о значају изучавања матерњег језика припадника националних мањина.

„Повереница за заштиту равноправности констатује да је потребно унапредити положај националних мањина, и поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања, поред стицања квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, јесте и поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости. С тим у вези, Повереница указује да су протеклих година спроведена истраживања о значају учења матерњег језика за припаднике националних мањина током школовања у основним и средњим школама. У складу са тим, истакнуто је да је учење мањинског језика веома важно за појединце и групе, нарочито за припаднике националних мањина, али и за већински народ. Наиме, квалитетно образовање заснива се на јачању снага, а највећа снага коју поседују ученици приликом уписивања у школу, јесте језик који су научили код куће. Заправо, на овом језику они су комуницирали са члановима своје породице и он представља начин да изразе и представе себе. За децу чији је матерњи језик другачији од већинског језика, систем образовања који укључује и њихов матерњи језик садржи веома значајне добите, то јест омогућава им да у школи наставе процес учења језика који су започели код куће. Стога, посматрано са социолошког аспекта, учење матерњег језика припадника националних мањина значајно је и за припаднике националних мањина и за већински народ, јер омогућава мањинским групама да разумеју своју културу и историју, као и да изграде своје капацитете као будући едуковани грађани. У том случају, такав систем едукације обезбедио би боље мултикултурално разумевање, као и чување језичког богатства једног друштва и повећавање његових способности да буде вишејезично.“

9.2.4

Притужба организација П. и Ж. п. против Угоститељске радње М. због дискриминације по основу националне припадности у области рада и запошљавања

Бр. 07-00-726/2013-02 – рад и запошљавање –

Након спроведеног ситуационог тестирања, две организације су поднеле Повереници притужбу због дискриминације на основу националне припадности против угоститељске радње.

Наиме, две девојке су поводом огласа за посао дошле у угоститељски објект и разговарале са запосленом радницом. Тестирање је спроведено тако да су девојке дошле у размаку од сат времена.

Биле су слично обучене и навеле су слично радно искуство тако да је једина разлика међу њима била боја коже, то јест девојка која је прва дошла на разговор била је ромске националности.

Радница је по завршетку разговора с девојком ромске националности рекла да пицерија тренутно има девојку на пробном раду, али је узела њене податке и контакт телефон. Другој девојци, која је разговарала са истом радницом, речено је да ће је контактирати, што су и учинили три дана касније. Другој радници је послата смс порука да, уколико је још увек заинтересована, може доћи на посао. Приликом разговора о условима рада и плати, девојка је рекла да јој услови не одговарају и напустила је пицерију.

Повереници су уз притужбу достављени упитници које су попунили тестери и изјаве сведока До окончања поступка власник угоститељске радње се није изјаснио о наводима из притужбе.

Након утврђивања чињеничног стања и увида у важеће прописе, Повереница је донела мишљење и препоруку.

Мишљење

Љ. С, власник Угоститељске радње М. Р. из Н., приликом избора лица за запослење у свом угоститељском објекту ускратио је Р. С. могућност за заснивање радног односа зато што је припадница ромске националне мањине, чиме је извршен акт непосредне дискриминације на основу њеног личног својства, забрањен чл. 2, б. и 16. Закона о забрани дискриминације.

Препорука

Повереница за заштиту равноправности препоручује Љ. С, власнику Угоститељске радње М. Р. из Н., да:

убудуће приликом избора кандидата и кандидаткиња за обављање посла у Угоститељској радњи М. Р. поштује императивне законске прописе о забрани дискриминације;

мишљење и препоруку Повереника за заштиту равноправности објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама Угоститељске радње М. Р. из Н. Потребно је да мишљење и препорука буду истакнути најмање 8 дана на огласној табли или другом видном месту у просторијама Угоститељске радње М. Р. из Н.

Овај случај је одабран из три разлога.

Први је област у којој је утврђена дискриминација. Радни односи су подручје друштвеног живота у којем се најчешће јавља дискриминација, без обзира на лично својство.

У овом случају основ је био национална припадност, али пол, године живота и инвалидитет су, такође, често разлог за неједнако поступање.

Други је начин на који је доказана дискриминација. У питању је ситуационо тестирање о ком смо већ говорили. Иначе, овај начин провере неједнаког третмана показао се као веома ефикасан и углавном га користе организације за заштиту људских права.

Повереница за заштиту равноправности већ има богату праксу када је у питању утврђивање дискриминације у поступку по притужби када је ситуационо тестирање коришћено као начин доказивања дискриминације.⁴⁸ Трећи се односи на терет доказивања, о чему је било речи у делу у ком смо говорили о грађанскоправној заштити од дискриминације. Лице које се жали на дискриминацију мора учинити вероватним да је жртва неједнаког третмана. Уколико у томе успе, на лицу које се терети за дискриминацију лежи обавеза да докаже супротно. Како су организације подношењем извештаја о ситуационом тестирању учиниле вероватним да је до дискриминације дошло, Повереница је од послодавца тражила да докаже да припадност ромској националној мањини није био разлог због ког девојка није примљена у радни однос. До окончања поступка, власник пицерије то није учинио.

9.2.5

Притужба удружења С. о. з. љ. п. с. против Министарства унутрашњих послова Републике Србије због дискриминације у запошљавању на основу националне припадности

Дел. Бр. 312/2011 – заступљеност припадника националних мањина у државним органима –

Удружење С. о. з. љ. п. је у име 19 лица која су студије криминалистике завршиле у Сарајеву, а чије су дипломе нострификоване на Универзитету у Београду, поднело Повереници притужбу за утврђивање дискриминације по националној основи против Министарства унутрашњих послова. У притужби је истакнуто да лица бошњачке националности која су студије завршиле у Сарајеву не могу добити посао у Полицијској управи у Новом Пазару.

Повереница је у току поступка утврдила да су у Полицијској управи у Н. П. запослена лица бошњачке националности и да су међу њима и два припадника полиције који су студије завршили у Сарајеву. Након утврђивања чињеничног стања и увида у важеће правне прописе Повереница је донела мишљење и упутила препоруку МУП-у.

Мишљење

Министарство унутрашњих послова Републике Србије није нарушило једнаке могућности за заснивање радног односа у односу на лица бошњачке националности који су студије криминалистике завршили у Сарајеву и чије су дипломе нострификоване на Универзитету у Београду.

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (члан 33. тачка 9. Закона о забрани дискриминације):

Препорука

Министарство унутрашњих послова Републике Србије без одлагања ће предузети све неопходне радње и мере које ће обезбедити да састав полиције у организационим јединицама одговара националном саставу становништва на њиховом подручју, што поред осталог подразумева планирање и остваривање мера за повећање запослености припадника националних мањина на пословима полицијских службеника, њиховог школовања за обављање ових послова и др.

Овај случај је важан због препоруке коју је Повереница упутила МУП, иако није утврдила неједнак третман према особама бошњачке националности. Водећи се одредбама Устава, Закона о правима и слободама националних мањина и Закона о државним службеницима које налажу да се у највећој могућој мери састав становништва одслика приликом запошљавања у државним органима, Повереница је указала на неопходност обезбеђивања доступности радних места и једнаких услова приликом запошљавања у државним органима припадника националних мањина.

Такође, Повереница истиче да се препорука о предузимању мера запошљавања припадника националних мањина темељи на одредбама Устава и Закона о забрани дискриминације у оним деловима који предвиђају увођење афирмативних мера како би се достигла ефективна равноправност између припадника националних мањина и већинског народа.

10. Додатак, образац притужбе

5. Опис догађаја

Молимо Вас да догађај поводом кога подносите притужбу опишете детаљно, укључујући и податке о времену, месту, особама које су биле присутне и слично.

Напомена: Уколико Вам је потребно више места за опис догађаја, будите слободни да употребите додатни листић.

7. Завршни део

Датум _____

Потпис _____

Притужба се подноси на адресу:
Повереник за заштиту равноправности
Београдска 70, 11000 Београд
телефон/факс: 011 243 6464
е-mail: poverenik@ravnopravnost.gov.rs

Адреса канцеларије за пријем грађана:
Ненањина 22-26, Београд
Канцеларија је отворена уторком и четвртком
Заказивање путем телефона 011 243 8020 и 011 243 6464

www.ravnopravnost.gov.rs

6. Докази

Молимо Вас да наведете доказе које достављате уз притужбу.

1. _____

2. _____

3. _____

1. Да ли сте покренули судски поступак ДА НЕ

2. Ако јесте, пред којим судом и када _____

(и ошљом Вас се доносила/је доносилају/шће/ће)

3. Основ дискриминације

Закружите један или више основа (личних својстава) на основу којих сматрате да сте били дискриминисани.

1. Раса	13. Генетске особности
2. Боја коже	14. Здравствено стање
3. Преци	15. Идентитет
4. Држављанство	16. Брачни и породични статус
5. Национална припадност или етничко порекло	17. Осудиваност
6. Језик	18. Старосна доба
7. Верска или политичка убеђења	19. Изглед
8. Пол	20. Чланство у политичким, синдикатским и другим организацијама
9. Родни идентитет	21. Неко друго лично својство _____
10. Сексуална оријентација	
11. Имино стање	
12. Рођење _____	

(молимо навести)

Молимо Вас да укратко наведете зашто сматрате да је лично својство које сте означили било повод за дискриминацију.

4. Да се десило догађај поводом кога подносите притужбу

1. Поступак пред органима јавне власти (суд, општина, министарство, комисије...)

2. У поступку запошљавања или на послу

3. Приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина

4. Остваривање верских права

5. Образовање и стручно оспособљавање

6. Остваривање мањинских права

7. Здравствене услуге

8. Нешто друго _____

(молимо навести)

1. Лични подаци о подносиоцу притужбе

1. Име _____

2. Презиме _____

3. Назив _____
(ако је односалац притужбе правно лице)

4. Да ли притужбу подносите за неко друго лице ДА НЕ

5. Ако је одговор на претходно питање потврдан, напишите у чије име подносите притужбу _____

6. Да ли имате сагласност лица у чије име подносите притужбу (обавезно приликом подношења, уколико је имате) ДА НЕ

7. Адреса/седиште _____

8. Телефон _____

9. Е-mail _____

10. Датум рођења (неје обавезно указати) _____

2. Подаци о правном и/или физичком лицу, односно органу против кога подносите притужбу

А) Ако се притужба односи на правно лице/орган

1. Назив правног лица/органа _____

2. Седиште и адреса _____

3. Телефон _____

4. Да ли сте запослени у том правном лицу ДА НЕ

Б) Ако се притужба односи на физичко лице

1. Име и презиме _____

2. Адреса _____

3. Телефон _____

4. Да ли је особа за коју тврдите да Вас је дискриминисала то учинила на својем радном месту/искористивајући радне задатке ДА НЕ

5. Ако је одговор на претходно питање потврдан, наведите где је особа запослена _____

(назив организације/институције/организације, адреса, телефон, остали подаци о радном месту где особа)

Напомена: Уколико има више правних и/или физичких лица, односно органа на које се притужујете, молимо Вас да за свакога посебно попуните образац притужбе.

- 1) Члан 2 став 1 Закона о забрани дискриминације (Сл. гласник РС, бр. 22/2009).
- 2) Мишљење дел. бр. 1705.
- 3) Одлука Уставног суда ИУз-51/2012
- 4) Погледај на страни 45 Притужба С. Л. против М. С. због дискриминације на основу личног својства чланова његове породице – припадност националној мањини.
- 5) Пример преузет из Практикума за заштиту од дискриминације проф. др Невене Петрушић и Косане Бекер, (Партнери за демократске промене, Београд, 2012), стр. 35.
- 6) Одлука Уставног суда о забрани организације „Национални stroj“. VIII-171/2008.
- 7) Европски суд за људска права је у случају Делфи против Естоније заузео став да постоји одговорност информативних интернет портала за објављивање увредљивих коментара читалаца. Међутим, случај још увек није окончан и чека се одлука Великог већа Европског суда за људска права. Коначан став Европског суда за људска права успоставиће стандард који ће имати утицај и на питање одговорности медија у Србији.
- 8) <http://www.mc.rs/upload/documents/obavestenja/YIHR-Newsletter-Inicijativa-proti-govora-mrznje.pdf>
- 9) Ово је, иначе, и први судски поступак по ступању на снагу Закона о забрани дискриминације. Поступак је покренут средином 2009. године, а још увек није добио епилог, чиме је обесмишљено законско правило о хитности поступка у случајевима дискриминације.
- 10) Добровољни испитивач дискриминације јесте лице које се свесно и својевољно изложило дискриминацији како би на лицу места утврдило да ли се одредбе о забрани дискриминације поштују или не.
- 11) Случај Повереник за заштиту равноправности против Caribic Pizza Cut – <http://korak-hapi-step.eu/pravnosnazna-presuda-u-slucaju-caribic-apelacioni-sud-utvrdio-postojanje-diskriminacije/>
- 12) Случај Б. П. Ј. против Волксбанк а.д. Србија – <http://korak-hapi-step.eu/volks-banka/>
- 13) Закон је предвидео да у изузетним околностима, најчешће када је тестирање потребно хитно обавити, добровољни испитивач дискриминације не мора Поверенику најавити тестирање.
- 14) Погледати на страни 48 случај Притужба организација П. и Ж. п. против Угоститељске радње М. због дискриминације по основу националне припадности у области рада и запошљавања.
- 15) Пример преузет из брошуре Равноправност – регулатива и реалност Иване Стјеље и осталих (Комитет правника за људска права, Београд, 2013), стр. 16.
- 16) Прекршајни поступак уређен је Законом о прекршајима (Сл. гласник РС, бр. 65/2013).
- 17) <http://www.ombudsman.rs/>
- 18) <http://www.pravamanjina.rs/index.php/sr>
- 19) Препорука Заштитника грађана дел. бр. 4834.
- 20) <http://www.ombudsmanapv.org/>
- 21) Сл. гласник РС, бр. 22/2009.
- 22) За Повереника може бити изабран држављанин Републике Србије који је завршио правни факултет, има најмање десет година искуства на правним пословима у области заштите људских права и мора поседовати високе моралне и стручне квалитете.
- 23) Детаљније о овом механизму заштите од дискриминације на страни 20.
- 24) Сл. гласник РС, бр. 33/2006.
- 25) Сл. гласник РС, бр. 104/2009
- 26) http://www.ravnopravnost.gov.rs/images/files/Posebana%20izvestaj%20o%20diskriminaciji%20dece_sa%20koricama.pdf
- 27) <http://www.ravnopravnost.gov.rs/images/files/Posebana%20izvestaj%20-%20osobe%20sa%20invaliditetom%20FINAL%209.5.2013.pdf>
- 28) http://www.ravnopravnost.gov.rs/images/files/Izvestaj_o_pristupacnosti_poslovnih_zgrada_drzavnih_organ.pdf
- 29) Препорука дел. бр. 1187, упућена Граду Нишу 29. 8. 2012. године.
- 30) Наравно, када је у питању кривични поступак, од великог значаја је и улога јавног тужиоца.
- 31) Образац притужбе погледати на страни 51.

- 32) Више о медијацији погледајте Приручник за примену медијације у оквиру службе Повереника за заштиту равноправности др Невене Петрушић и осталих (Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2014).
- 33) На овај начин се подносилац притужбе штити од секундарне виктимизације. Негативна\неадекватна реакција друштвене средине на осећај понижености жртве због одређеног поступка (у овом случају дискриминације) назива се секундарна виктимизација.
- 34) Погледати на страни 50 – Притужба удружења С. о. з. љ. п. с. против Министарства унутрашњих послова Републике Србије због дискриминације у запошљавању на основу националне припадности.
- 35) Више о међународним механизмима заштите погледајте: Судска грађанскоправна заштита од дискриминације Снежане Андрејевић и осталих (Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2012), одељак ИВ – Надзор над испуњавањем обавеза из међународних уговора у погледу превенције заштите од дискриминације.
- 36) Закон је усвојен 2002. године у Савезној Републици Југославији. Република Србија је након одлуке Црне Горе да прогласи самосталност наставила правни континуитет Државне заједнице Србије и Црне Горе, због чега су усвојени закони остали на снази.
- 37) Подаци Републичког завода за статистику. Доступно на <http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>
- 38) Погледати на страни 50 – Притужба удружења С. о. з. љ. п. с. против Министарства унутрашњих послова Републике Србије због дискриминације у запошљавању на основу националне припадности.
- 39) Иницијатива упућена Влади РС 17. 3. 2010. године, дел. бр. 3803.
- 40) Закон о националним саветима националних мањина (Сл. гласник РС, бр. 72/2009, 20/2014 – одлука УС и 55/2014) и Закон о заштити права и слобода националних мањина (Сл. лист СРЈ, бр. 11/2002, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 72/2009 – др. закон и 97/2013 – одлука УС).
- 41) Више о томе у: Правне основе етнички засноване нетериторијалне аутономије Владимира Ђурића, Зборник радова Правног факултета у Нишу број 65, 2013. година.
- 42) Избори путем електорске скупштине одржавају се у случају када у Посебан бирачки списак буде уписано мање од 40% припадника одређене националне мањине од броја који је утврђен на последњем попису становништва.
- 43) У пракси се показало да ову одредбу не поштују све јединице локалне самоуправе, и да национални савети нису били у могућности да располажу средствима која им по закону припадају. О томе говоре и препоруке које је Заштитник грађана упутио неким јединицама локалне самоуправе. Пример: Препорука Заштитника грађана упућена Општини Прешево <http://www.pravamanjina.rs/index.php/sr/aktivnosti/563-preporuka-optini-preevo-radi-dosledne-primene-zakona-o-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina->
- 44) Весна Петровић (ур.), Људска права у Србији 2013. (Београдски центар за људска права, Београд, 2014), стр. 262.
- 45) Извештај о истраживању јавног мњења које је реализовао ЦеСид, Однос грађана према дискриминацији у Србији.
- 46) Извештај о истраживању јавног мњења које је реализовао ЦеСид, Однос грађана према дискриминацији у Србији. Доступно на http://www.ravnopravnost.gov.rs/jdownloads/files/izvestaj_diskriminacija_cesid_undp_poverenik_2013_v__21_02_2014_final_sajt.pdf
- 47) Подаци добијени на основу анализе случајева објављених на интернет презентацији Повереника за заштиту равноправности.
- 48) Пример из годишњег извештаја Повереника за заштиту равноправности за 2013. годину: „Број притужби због дискриминације на основу здравственог стања десет пута је већи него 2012. године, када је поднето 18 притужби по овом основу. Разлог за овако драстично повећање притужби јесте чињеница да је једна невладина организација поднела 64 притужбе против стоматолошких ординација, као резултат ситуационог тестирања дискриминације. У 63 случаја утврђено је да су стоматолошке ординације одбиле да закажу преглед добровољном испитивачу дискриминације због његовог ХИВ статуса.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.85:343.412(497.11)(035)
342.724(497.11)(035)

ПОКУШЕВСКИ, Душан, 1983-

Заштита равноправности :
приручник за националне савете националних мањина /
[аутор Душан Покушевски]. - Београд :
Повереник за заштиту равноправности,
2014 (Београд : Портал).
- 51 стр. : табеле ; 21 cm

Тираж 500.

ISBN 978-86-88851-29-9

а) Националне мањине - Заштита - Србија - Приручници
б) Дискриминација - Спречавање - Србија - Приручници

COBISS.SR-ID 210205452

